LW. 66.888/904.

We Lwowie, dnia 15. września 1904.

Aleg 38

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych w Bereźnicy, Horodence, Jagielnicy, Kobiernicach i Suchodole tudzież o założeniu niższej szkoły rolniczej w Miłocinie.

Wysoki Sejmie!

Załatwiając poprzednie przedłożenie o krajowych niższych szkołach rolniczych powziął Wys. Sejm na posiedzeniu w d. 18. września 1903 następujące uchwały:

1. „Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o kraj. niższych szkołach rolniczych".

2. „Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby w razie, gdyby nie mógł z właścicielem budynków, kraj. niższą szkołę rolniczą w Kobiernicach mieszczących, zawrzeć kontraktu dzierżawy obie strony zadowalniającego — wziął pod rozwagę myśl przeniesienia tego zakładu i nawiązał w tym kierunku rokowania z temi reprezentacyami powiatowemi i gminnemi oraz osobami prywatnemi w zachodniej części kraju, które o założenie szkoły tego typu od szeregu lat się starają",

Załatwiając następnie na tej samej sesyi osobne sprawozdanie Wydziału krajowego o projekcie założenia niższej szkoły rolniczej w Miłocinie, powziął Wys. Sejm na posiedzeniu w dniu 27. października 1903 następującą uchwałę:

„Sejm upoważnia Wydział krajowy do nawiązania rokowań z kuratoryą fundacyi ś. p. Jana Towarnickiego w Rzeszowie, w przedmiocie założenia w Miłocinie pod Rzeszowem nowej niższej szkoły rolniczej, a gdyby to było niemożliwem, przeniesienia tam jednej z istniejących kraj. niższych szkół rolniczych".

O wykonaniu poleceń zawartych w tych uchwałach zdaje Wydział krajowy sprawę poniżej, omawiając stan i potrzeby każdej szkoły z osobna, poprzedza zaś to sprawozdanie przeglądem czynności odnoszących się ogólnie do wszystkich zakładów.

Wzrost frekwencyi w kraj. niższych szkołach rolniczych w ubiegłem sześcioleciu, t. j. od czasu otwarcia najmłodszej szkoły w Suchodole, przedstawia następujące zestawienie:

Ilość uczniów z końcem roku szkolnego	1898/9	1899/00	1900/1	1901/2	1902/3	1903/4
Jagielnica	38	38	37	38	37	37
Horodenka	38	42	40	42	39	39
Kobiernice	31	38	38	38	39	40
Bereźnica	28	34	28	35	39	45
Suchodół	9	25	37	45	41	47
Razem	144	177	180	198	195	208.

Podane sumy frekwencyi wystąpią jeszcze plastyczniej w odniesieniu do pojemności internatów wymienionych pięciu szkół, obliczonych razem na 205 uczniów.

Z takiego porównania ilości miejsc z faktyczną frekwencyą wynika, że od trzech lat wszystkie miejsca są zajęte a nawet, jak w ostatnim roku, przepełnione, mimo, że cyfry frekwencyi odnoszą się do stanu, pod koniec każdego roku szkolnego, z pominięciem uczniów, którzy opuścili zakład w ciągu roku. Ilość zgłoszeń zwiększa się z roku na rok, tak, że przydział uczniów do poszczególnych szkół staje się z powodu napływu podań, nawet nieco kłopotliwym. W br. wpłynęło ogółem 159 podań, na 80 miejsc wolnych; na podstawie egzaminów wstępnych przyjęto ogółem 88 nowych uczniów na I. rok nauki, t. j. o 8 więcej, ponad normalną ilość miejsc wolnych.

Zgłoszenia pochodzą ze wszystkich stron kraju, w największej zaś stosunkowo liczbie z powiatu czortkowskiego i kilku powiatów sąsiednich (szkoły w Jagielnicy i Horodence), z powiatu Bialskiego (szkoła w Kobiernicach), a wybitnie wyróżnia się także powiat Jarosławski, dostarczając co roku po kilkunastu uczniów, których przydziela się przeważnie do szkoły w Suchodole. Najmniej stosunkowo kandydatów pochodzi z powiatów północno-wschodnich (Rawa, Sokal, Brody), tudzież z powiatów górskich i podgórskich, w środkowej i południowo-wschodniej części kraju, wyjąwszy powiat kołomyjski. W ostatnim czasie zaznaczył się już jednak także wpływ szkoły rolniczej w Bereźnicy, która w bieżącym roku liczy między innymi 8 uczniów z powiatu stryjskiego i dolińskiego.

Celem uzyskania podstaw do oceny rezultatów dotychczasowej działalności kraj. niższych szkół rolniczych, zarządził Wydział krajowy w b. r., w myśl życzeń Komisyi gospodarstwa krajowego, zebranie bliższych wiadomości o byłych uczniach tych zakładów i o ich zatrudnieniach, jakie po ukończeniu zawodowej nauki obierają. Dyrekcye szkół dostarczyły w tym względzie dat wcale dokładnych, otrzymanych w drodze wywiadów i korespondencyi przeprowadzonej z byłymi wychowankami i gminami; ponieważ zaś nie rzadko spotkać się można ze zdaniem, że uczniowie niższych szkół rolniczych wstępują rzekomo dość licznie do korpusów c. k. żandarmeryi i straży skarbowej, postarał się Wydział krajowy u odnośnych władz o autentyczne w tej mierze szczegóły. Wynik dochodzenia przedstawiamy poniżej.

Liczba wszystkich wychowanków kraj. niższych szkół rolniczych (niższą szkołę dublańską wyjąwszy), którzy od r. 1887, t. j. od daty pierwszego egzaminu najstarszej szkoły w Jagielnicy, do końca roku szkolnego 1902/3 otrzymali świadectwa z ukończenia nauk, dosięga cyfry 539.

Mianowicie ukończyło szkołę:

w Jagielnicy	od r.	1887	do 1903	uczniów	160
w Horodence	„	1888	„	„	162
w Kobiernicach	„	1888	„	„	157
w Bereźnicy	„	1899	„	„	46
w Suchodole	„	1901	„	„	34
				Razem uczniów	539.

Bliższe informacye uzyskano o 452 uczniach z podanej powyżej sumy ogólnej, zebrano więc mimo nastręczających się trudności materyał bardzo znaczny. Zestawiona poniżej tabelka daje zwięzły pogląd na rodzaj zajęć uczniów, wyszłych z pięciu kraj. niższych szkół

rolniczych: w Jagielnicy, Horodence i Kobiernicach, czynnych od lat 20, tudzież z młodszych szkół w Bereźnicy i w Suchodole, które wykształciły dotąd skromny tylko poczet młodzieży.

	Rodzaj zatrudnienia	Jagielnica	Horodenka	Kobiernice	Bereźnica	Suchodół	Razem
1	Zatrudnieni przy większych majątkach . .	43	50	68	16	11	188
2	Na własnem gospodarstwie	12	8	23	2	2	47
3	W mleczarniach (własnych, dworskich, szkolnych i spółkowych)	2	1	9	6	3	21
4	Instruktorzy i dozorcy uprawy tytoniu . .	14	3	—	—	1	18
5	Instruktorzy w kraj. niższych szkołach rolniczych	2	1	1	1	1	6
6	Nauczyciele ludowi i w seminaryach nauuczycielskich	3	3	3	—	2	11
7	W wojsku stale i czasowo	25	20	5	8	6	64
8	W żandarmeryi	10	6	3	—	—	19
9	W straży skarbowej	8	5	2	—	—	15
10	Wyemigrowali do Ameryki	4	1	3	1	1	10
11	Różne zajęcia (w małej liczbie bez zajęcia) .	13	7	9	1	7	37
12	Nieuleczalnie chorzy lub zmarli. . . .	7	5	4	—	—	16
	Rzazem .	143	110	130	35	34	452

Różnorodne, jak widać z podanych cyfr, zatrudnienia byłych uczniów niższych szkół rolniczych, dają się ująć w kilka grup ogólniejszych. Pierwszą, najobszerniejszą, stanowią zatrudnienia w zawodzie rolniczym (poz. 1—5 wykazu); zliczywszy uczniów zajętych przy większych gospodarstwach i na własnej roli, w mleczarniach, w obowiązkach dozorców uprawy tytoniu, wreszcie jednostki na stanowiskach instruktorów w szkołach rolniczych, otrzymujemy w tej grupie 280 osób t. j. 61% z całego grona byłych uczniów. Służbę wojskową, w części tylko czasowo, pełni 64, t. j. 14% całej sumy. W grupę trzecią wreszcie, łączymy wszystkie inne zajęcia, stanowiące około 20% ilości ogólnej.

Zebrane informacye potwierdzają zatem rzecz znaną, że największy procent uczniów niższych szkół rolniczych pozostaje na stałe w zawodzie rolniczym i wstępuje przeważnie do obowiązku w większych majątkach ziemskich w charakterze pomocników gospodarskich. Na tych posadach aplikują się skutecznie, co stwierdzają opinie Dyrekcyj szkół, a także opinia, którą zdarza się słyszeć wprost od właścicieli dóbr. Dowodzi tego również ta okoliczność, że z końcem każdego roku szkolnego, otrzymują Dyrekcye szkół liczne zapytania ze strony zarządów dóbr o ukończonych uczniów, a propozycyi bywa zwykle więcej, aniżeli kandydatów. Ofiarowane warunki bywają wcale korzystne, a inteligentniejsi uczniowie dostępują w wypadkach bynajmniej nie wyjątkowych stanowisk samoistnych zarządców. — Na własnem gospodarstwie osiadła dotąd szczupła — wszelako w porównaniu z innymi zawodami nie zbyt mała — garstka młodzieży. Najkorzystniej przedstawia się w tym względzie szkoła w Kobiernicach, gromadząca młodzież przeważnie z powiatu bialskiego i kilku jeszcze powiatów sąsiednich. Ze szkoły w Kobiernicach wyszło też najwięcej uczniów, którzy uzupełniwszy fachowe wykształcenie, najczęściej z pomocą stypendyum, pracują w zawodzie mleczarskim, w własnych włościańskich mleczarniach, bądź też jako kierownicy większych mleczarń dworskich i spółkowych. Kilkunastu młodzieży osiadłej na roli wykazuje również szkoła w Jagielnicy. Niektórzy z nich gospodarują wzorowo i przykładem swym wpływają dodatnio na sąsiadów. Dość spora liczba

wychowanków szkoły w Jagielnicy przyjęła obowiązki dozorców i instruktorów uprawy rośliny tytoniowej z ramienia zarządu monopolu tytoniowego.

Kilkudziesięciu byłych uczniów służy w wojsku, stale lub czasowo, i tu zaliczyć wypadnie także część tych uczniów, o których nic bliższego nie zdołano się dowiedzieć. Spora stosunkowo liczba, jaka w ten sposób powstanie, nie może jednak zastanawiać, gdyż znaczna ilość młodzieży, opuszczająca szkołę w wiekn popisowym, zaczyna bezpośrednio służbę wojskową; niektórzy dosłużywszy się stopnia podoficerów, pozostają w armii na stałe, niektórzy — nie wielu jednak, jak dowodzą, podane w tabelce dokładne daty — wstępują po odbyciu powinności wojskowej do c. k. żandarmeryi lub oddziałów c. k. straży skarbowej; reszta wraca do zawodowego zajęcia, nieraz nawet z powrotem do szkoły dla dokończenia przerwanej służbą wojskową nauki.

Pozatem spotykamy poszczególnych uczniów niższych szkół rolniczych w zawodach najrozmaitszych, często jednak z rolnictwem pokrewnych: w zakładach przemysłowych rolniczych, w przedsiębiorstwach górniczych, magazynach zbożowych, rzeźniach miejskich i t. p.; trzech uczniów pełni obowiązki dozorców melioracyjnych. Wyjątkowo tylko rozstają się uczniowie szkół rolniczych z zawodem praktycznym i szukają zajęcia na podrzędnych posadach biurowych.

Na osobną wreszcie wzmiankę zasługują ci uczniowie, którzy po ukończeniu szkoły rolniczej zwrócili się do zawodu nauczycielskiego w szkołach ludowych. Nieliczna ich garstka, wyszczególniona w podanem powyżej cyfrowem ugrupowaniu, zwraca przecież szczególną uwagę, bo właśnie w zawodzie nauczycielskim otwiera się młodzieży rolniczej wdzięczne pole do zużytkowania swych znajomości gospodarstwa wiejskiego, w szkole i poza szkołą; podnieść zaś tu można z zadowoleniem, że wychowankowie szkół rolniczych odpowiedzieli rzeczywiście na stanowiskach nauczycieli pokładanym w nich nadziejom. Według spostrzeżenia c. k. Rady szkolnej krajowej, zakomunikowanego Wydziałowi krajowemu odezwą z d. 22. maja b. r. l. 16983., pełnią byli uczniowie szkół rolniczych obowiązki swe przy dopełniających kursach rolniczych ze skutkiem wybitnym, c. k. Rada szkolna krajowa nie szczędzi więc zachęty i ułatwień, aby w tej drodze pozyskać znaczniejszy zastęp ukwalifikowanych sił nauczycielskich. Niższe szkoły rolnicze mogą w tej mierze oddać istotnie wielkie usługi i można tylko życzyć sobie, aby odpływ uczniów z niższych szkół rolniczych do seminaryów nauczycielskich stał się liczniejszym.

Skreślony tu przegląd zatrudnień byłych uczniów kraj. niższych szkół rolniczych uprawnia, jak sądzimy, do wniosku, że zakłady te, spełniają z pożytkiem swe zadanie. Kształcą one i wychowują ubogą młodzież, pochodzącą, jak wiadomo, przeważnie ze sfer włościańskich, dają jej zdrową oświatę i fachowe uzdolnienie do pracy w zawodzie praktycznym. W ocenie działalności niższych szkół rolniczych jedno tylko uczynić można zastrzeżenie, to mianowicie, że mała stosunkowo ilość wychowanków osiada na własnem gospodarstwie. Zastrzeżenie to, podnoszone dość pospolicie i niepozbawione w zasadzie słuszności, nie powinno jednak i nie może obniżać wartości niższych szkół rolniczych, zauważyć bowiem trzeba, że przyczyna owego faktu, nie leży w samej szkole, lecz w warunkach zewnętrznych. Szkoły rolnicze ustrojem swym nie odzwyczajają od pracy na roli i nie osłabiają przywiązania do zagonu ojczystego, skoro młodzież pozostaje w ogóle w zawodzie rolniczym na stałe, a synowie kmieci zamożniejszych wracają na ojcowiznę. Nie dziw jednak, że przy rozdrobnieniu własności ziemskiej, przeważają w szkołach rolniczych synowie włościan małorolnych i mieszczan trudniących się rolnictwem, a więc młodzież, która po ukończeniu szkoły zmuszona jest szukać zajęcia poza własną zagrodą, za małą do utrzymania całej rodziny. Oceniając działalność niższych szkół rolniczych, trzeba mieć dalej na uwadze, że przy ich małej liczbie, rozległym natomiast terytoryalnym okręgu działania, wychodząca z nich młodzież może mieć wśród zastępów ludności włościańskiej znaczenie tylko jednostek. W miarę organizowania nowych szkół rolniczych i ograniczenia tem samem ich sfery działania na okolicę mniej obszerną, będzie ich wpływ niezawodnie także widoczniejszy. Jakkolwiekbądź, w szerzeniu postępu rolniczego wśród masy gospodarstw włościańskich, pozostaną niższe szkoły rolnicze jednym tylko, ważnym czynnikiem obok stosowanych środków innych, jak różne rodzaje nauki wędrownej, szkoły zimowe, szczególnie zaś organizowane przez c. k. Radę szkolną krajową, w myśl ustawy krajowej z d. 23. maja 1895, dopełniające kursa rolnicze przy szkołach ludowych.

W ustroju kraj. niższych szkół rolniczych nie zaszły w okresie objętym sprawozdaniem żadne zmiany. Nauka odbywała się we wszystkich zakładach prawidłowo. Gospodarstwa szkolne, prowadzone ze zrozumieniem celów i zadań szkoły, stały się istotnie wzorową podstawą i osią nauki i rozwijają się pod każdym względem pomyślnie, co uzasadniają bliżej załączone sprawozdania kierowników.

Skład grona nauczycieli jest od dłuższego czasu ustalony, a podnieść tu możemy, że trudności, jakie nastręczały się dawniej, przy pozyskaniu sił nauczycielskich, ustąpiły obecnie zupełnie, dzięki udzielanym stypendyom i regulacyi poborów uchwalonej przez Wys. Sejm w r. 1902. Mimo przydzielenia w ubiegłym roku drugiej siły fachowej do niższej szkoły w Dublanach, skład nauczycieli w innych szkołach pozostał w komplecie, przybyły nadto dwie siły młodsze, które odbywają praktykę nauczycielską w szkołach w Suchodole i Jagielnicy.

Starania Wydziału krajowego o dostarczenie szkołom dobrych podręczników nie odniosły dotąd pożądanego skutku. Z ośmiu prac, nadesłanych na konkurs w r. 1901, nagrodził Wydział krajowy na podstawie fachowej oceny i na podstawie opinii sekcyi stałej krajowej komisyi dla spraw rolniczych jedno tylko dziełko traktujące o chowie zwierząt domowych. I tę jednak pracę pozostawiono autorowi do przerobienia niektórych ustępów, zanim będzie oddaną do druku. Ponieważ ogłaszaue już trzykrotnie konkursy nie dopisały, postanowił Wydział krajowy dla zaradzenia pilnej potrzebie podręczników wejść w bezpośrednie porozumienie z autorami doświadczonymi i powierzyć im wprost opracowanie podręczników do nauki rolnictwa i nauki o przyrodzie. Podręcznik rolnictwa jest już w przygotowaniu i Wydział krajowy spodziewa się, że będzie oddany do użytku szkół z początkiem roku 1905/6.

Preliminarze kosztów utrzymania wszystkich pięciu szkół rolniczych w r. 1905 opiewają w sumie ogólnej na 196.383 K. Po strąceniu dochodów preliminowanych razem w kwocie 69.222 K, wynika niedobór do pokrycia z funduszu krajowego w kwocie 127.161 K, to zn. większy o 8.237 K od niedoboru w budżecie na r. 1904. Różnica ta wynika głównie wskutek zapreliminowania kredytów na adaptacye budynków szkolnych w Kobiernicach i w Jagielnicy, co poniżej uzasadniamy.

Powołując się wreszcie na załączone ./· jako alegat 1. 2. 3. 4. i 5. sprawozdania kierowników za lata 1901/2 i 1902/3, przechodzimy do szczegółowej części sprawozdania.

1. Szkoła w Bereźnicy.

W zastosowaniu do ekonomicznych warunków gospodarstw podgórskich gospodarstwo szkolne oparte jest głównie o chów bydła. Ponieważ własne pola szkolne, wynoszące 35 morgów, nie wystarczały na wyprodukowanie dostatecznej ilości karmy i paszy dla inwentarza, wydzierżawiono od obszaru dworskiego w Łotatnikach przyległe do pól szkolnych 40 morgów gruntu za rocznym czynszem 1000 K. Rozszerzenie gospodarstwa było pożądanem również ze względów dydaktycznych, mianowicie dla dostarczenia szkole odpowiedniego objektu do praktycznych zajęć uczniów, których liczba wzrosła do 47. Gospodarstwo szkolne przyniosło w ubiegłym roku 485 K czystego dochodu, już po odliczeniu zarobku uczniów, jako osobnego dochodu szkoły.

Kierownik zakładu, p. Rozwadowski, odbył w r. 1902 podróż naukową do Danii, celem zapoznania się z organizacyą t. zw. Związków kontrolnych i praktycznego wyuczenia się racyonalnego dojenia krów metodą Hegelunda. Referat z podróży i kursu mleczarskiego w Ladelund przedstawił p. Rozwadowski na walnych zebraniach Towarzystw rolniczych i zaprowadził w szkole systematyczne ćwiczenia uczniów w racyonalnem dojeniu krów.

Zabudowania szkolne uzupełniono w r. 1902/3 drewnianą szopą, służącą na skład narzędzi i statków gospodarskich tudzież na warsztat dla ćwiczeń uczniów w kołodziejstwie i stelmacharstwie.

Szkołę zwiedził w b. r. J. E. p. Minister rolnictwa br. Giovanelli.

2. Szkoła w Horodence.

Kwestyą żywotną dla rozwoju szkoły jest rozszerzenie własnego gospodarstwa prowadzonego dotąd na obszarze zaledwie 4-morgowym. Zabiegi podejmowane w myśl życzeń komisyi gospodarstwa krajowego o dokupno lub wydzierżawienie kilkunastu przynajmniej morgów w pobliżu szkoły, napotykają na nieprzezwyciężone trudności. Dyrekcya szkoły czyni dalsze o to starania; ażeby jednak choć w części i w sposób jedynie możliwy potrzebie zaradzić, rozszerzono w r. 1902/3 stajnię szkolną i zakupiono kilka sztuk bydła i trzody dla demonstracyi przy nauce o chowie zwierząt. Na utrzymanie tych kilku sztuk inwentarza preliminujemy w budżecie szkoły na r. 1905 nową pozycyę wydatków administracyjnych w kwocie 200 K.

W r. 1902/3 odrestaurowano główny budynek szkolny i postawiono nową lodownię. Projektowane na r. 1905 pomniejsze adaptacye uzasadnione są w preliminarzu.

Szkoła funkcyonuje zresztą zupełnie prawidłowo.

3. Szkoła w Jagielnicy.

W lipcu b. r. upłynął dwudziestoletni okres czasu, na który JE. Karol hr. Lanckoroński oddał na użytek szkoły rolniczej w Jagielnicy obszar 24 morgów gruntu wraz z postawionemi umyślnie dla szkoły zabudowaniami. Wydział krajowy odnowił już kontrakt dzierżawny na dalszych 15 lat t. j. do końca czerwca 1919 r.; przedłużenia dzierżawy do terminu jeszcze późniejszego nie można było uzyskać. Umowę zawarto na warunkach dotychczasowych z tą zmianą, że czynsz dzierżawny został podniesiony do kwoty 1.500 K rocznie. Wysoki stosunkowo czynsz usprawiedliwia ta okoliczność, że szkoła używała dotychczas tak gruntów jak i zabudowań, wzniesionych kosztem właściciela wyłącznie dla celów szkoły, prawie za darmo przez 20 lat, opłacając raczej dla formy czynsz wynoszący zaledwie 100 K rocznie.

W stanie budynków szkolnych i gospodarskich okazały się z biegiem czasu pewne braki, które powinny być obecnie, po uregulowanie stosunków dzierżawy, usunięte. Sporządzony projekt techniczny wszystkich adaptacyj, potrzebnych do zupełnego uporządkowania zabudowań na czas dłuższy, opiewa na 7.000 K, w czem główne pozycye wydatków stanowią nowe dachy nad głównym budynkiem zakładowym, nad domem administracyjnym i nad stajnią. Restauracyę tę zamierza Wydział krajowy przeprowadzić stopniowo w ciągu lat kilku, zaczynając na razie od najpilniejszych adaptacyj wewnętrznych, jak: wymiana kilkunastu zniszczonych okien, drzwi, naprawa podłóg i schodów. Na te potrzeby preliminujemy w budżecie szkoły na rok 1905 nadzwyczajny kredyt w kwocie 1761 K.

4. Szkoła w Kobiernicach.

Większe trudności nastręcza uregulowanie stosunków szkoły rolniczej w Kobiernicach wobec upływającej w grudniu b. r. dzierżawy folwarku. Wydział krajowy zaznaczył w poprzedniem sprawozdaniu, że w razie pozostawienia szkoły nadal w Kobiernicach nie możnaby uniknąć większego wkładu na gruntowne uporządkowanie budynków. Oprócz zabudowań gospodarskich, które są przeważnie w stanie dobrym, służą na pomieszczenie zakładu dwa budynki: jeden piątrowy, w którym znajduje się szkoła, internat i mieszkanie kierownika, drugi parterowy, obejmujący dwa pomieszkania nauczycieli.

Obydwa domy są stare i wymagają ustawicznie kosztownych napraw. Dom mieszkalny przerobiony z wilgotnych oficyn gospodarskich nie mógłby wogóle służyć na czas dłuższy, budynek zaś piętrowy, obok zużycia z biegiem czasu, przedstawia te jeszcze niekorzyści, że ma niewygodny rozkład i jest bardzo ciasny. Gdyby więc szkoła miała tu dłużej pozostać, to trzebaby dom mieszkalny nauczycieli odrestaurować z gruntu, kosztem równającym się niemal nowej budowie, — a powtóre znaleść sposób na konieczne rozszerzenie zakładu, przenosząc czy to sale wykładowe, czy też pomieszkanie kierownika do innego budynku. Innemi słowy uporządkowanie szkoły dałoby się osiągnąć tylko postawieniem w miejsce obecnego domu nauczycielskiego innego domu nowego o rozmiarach większych.

Obecne pomieszczenie szkoły ma dalej tę ujemną stronę, że folwark znajduje się acz w pobliżu szkoły lecz za drogą publiczną, główną ulicą wiejską, co pospołu z położeniem zakładu wśród wsi utrudnia w wysokim stopniu utrzymanie trybu i porządku w zajęciach uczniów. Wielce niekorzystnem jest wreszcie samo położenie pól szkolnych, odległych od zakładu o 2 km.

Rozważając tedy kwestyę odnowienia umowy dzierżawnej, przyszedł Wydział krajowy do przekonania, że mimo możności zawarcia kontraktu nawet na lat dwadzieścia, praktyczniej będzie i korzystniej w danych warunkach dążyć do przeniesienia szkoły z Kobiernic do innej siedziby w powiecie bialskim. W tem przekonaniu postanowił Wydział krajowy skorzystać z pierwotnej propozycyi właściciela Kobiernic i przedłużyć kontrakt dzierżawny tylko na kilka lat najbliższych, zanim będzie mogło nastąpić założenie i otwarcie szkoły w innem miejscu. Mianowicie według porozumienia osiągniętego już z właścicielem Kobiernic przedłuża Wydział krajowy kontrakt na 5 lat, to jest do końca 1909 r. z tem zastrzeżeniem, że Wydziałowi krajowemu przysługuje prawo rozwiązania stosunku dzierżawnego w każdym czasie, bez względu na ów termin, zależnie od postępu akcyi przeniesienia szkoły gdzieindziej. Umówiony czynsz dzierżawny wynosić ma ryczałtowo za cały objekt dzierżawny, łącznie z inwentarzem żywym i martwym, objętym w użytkowanie szkoły w r. 1891, 2000 K. rocznie t. j. o 290 K. więcej od czynszu dotychczasowego. W przeliczeniu na jednostkę wydzierżawionego obszaru wynosi czynsz 38 K od morga. Z chwilą ustania dzierżawy otrzyma właściciel w myśl postanowienia obecnego kontraktu 3.366 K za inwentarz, który staje się własnością szkoły.

Równocześnie z rokowaniem o przedłużenie dzierżawy, poczyniliśmy starania o wyszukanie realności, nadającej się na założenie niższej szkoły rolniczej. Wszystkie wniesione oferty, w liczbie kilkunastu, badane były na miejscu przez organa Wydziału krajowego, oferty na pozór korzystniejsze nawet kilkakrotnie, jak dotąd jednak, żaden z badanych objektów nie odpowiadał wszystkim wymaganym warunkom, Wydział krajowy poprzestaje więc na przedstawieniu stanu rzeczy, dołoży zaś starań o możliwie rychłe i pomyślne załatwienie sprawy przeniesienia szkoły do odpowiedniejszej siedziby.

Mimo pozostawienia szkoły w Kobiernicach na krótki tylko okres czasu niepodobna przecież uniknąć wydatku na usunięcie najbardziej rażących braków w pomieszczeniu i urządzeniach internatu, w mieszkaniach nauczycieli i na niezbędną konserwacyę budynków. Na podstawie ścisłego zbadania potrzeb w tym względzie i przy zachowaniu możliwej oszczędności uważa Wydział krajowy za rzecz konieczną wykonać następujące adaptacye:

1) w głównym budynku szkolnym (szarowanie zewnętrznej fasady, naprawa gzymsów, przynajmniej 10 okien nowych, 4 nowe piece, uporządkowanie umywalni dla uczniów w internacie, inne drobne) kosztem 2.000 K;

2) w domu mieszkalnym nauczycieli (szarowanie i bielenie domu na zewnątrz, wymiana rynien, otynkowanie i malowanie ścian wewnątrz, cztery nowe piece, naprawa zagrzybionych podłóg i odrzwi) 1.200 K;

3) nowe ustępy dla uczniów 300 K;

4) adaptacye w t. zw. budynku administracyjnym i w zabudowaniach folwarcznych (naprawy podłóg, dachów, rozebranie dwóch więzarów przy murach szczytowych nad stajnią, naprawa rynien, kominów i okien, nowy piec w domu administracyjnym i inne drobne) 2.300 K;

5) naprawy ogrodzeń i bram około obejścia zakładu 200 K. Łączny koszt tych adaptacyj wynosi 6000 K i kwotę tę wstawił Wydział krajowy do preliminarza budżetu szkoły na r. 1905. Najpilniejsze adaptacye wyszczególnione powyżej w pozycyi 2) zarządzono jeszcze w b. r.

5. Szkoła w Suchodole.

Szkoła rolnicza w Suchodole, otwarta w r. 1898, jest najmłodszą a zarazem największą z kraj. niższych szkół rolniczych i liczy w b. r. ogółem 52 uczniów. Szkoła rozwija się pomyślnie.

W starannym opisie gospodarstwa szkolnego, zamieszczonym w sprawozdaniu kierownika, zasługują na uwagę szczegóły odnoszące się do obory szkolnej, złożonej z 9 krów rasy krajowej czerwonej polskiej. W roku gospodarczym 1902/3 otrzymano od tych krów przy średniej żywej wadze sztuki 429 kg. 20.241 litrów mleka, czyli na 100 kg. żywej wagi 520 litrów mleka o przeciętnej zawartości tłuszczu 4.2%. Krowiarnia dała 899 K czystego dochodu, cały zaś czysty dochód z gospodarstwa, prowadzonego na 54 morgach (łącznie z obejściem szkolnem) wydzierżawionych od miasta Krosna, wynosił 1.112 K, już po odliczeniu 1.462 K czynszu dzierżawnego i 1.100 K za pracę uczniów.

W okresie sprawozdaniem objętym uporządkowano i ogrodzono szkolne pola okazowe i doświadczalne, ogród i szkółkę drzew owocowych, zaopatrzono mleczarnię szkolną w nowe przybory mleczarskie, odrenowano 20 morgów pól, zrekonstruowano drogę dojazdową.

Na życzenie c. k. Rady szkolnej krajowej zorganizował Wydział krajowy w b. r. po raz drugi w Suchodole a z kolei piąty jednoroczny kurs rolniczy dla nauczycieli szkół ludowych jako przyszłych kierowników dopełniających kursów rolniczych. Na kurs otwarty z dniem 1. marca b. r. powołała Rada szkolna 15 nauczycieli ludowych. Naukę teoretyczną i praktyczną udzielają fachowi nauczyciele szkoły rolniczej w Suchodole, którym dodano do pomocy praktykanta. Nauki anatomii zwierząt domowych i weterynaryi udzielał krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi.

6. Założenie niższej szkoły rolniczej w Miłocinie.

W myśl przytoczonej na wstępie sprawozdania uchwały Wysokiego Sejmu przeprowadził Wydział krajowy w sprawie szkoły w Miłocinie dalsze rokowania z kuratoryą fundacyi stypendyjnej ś. p. Jana Towarnickiego. Wobec tak korzystnej, przez Wysoki Sejm przychylnie przyjętej propozycyi kuratoryi, która oddaje nietylko cały folwark na cele szkoły rolniczej, lecz zobowiązuje się nadto wznieść własnym kosztem wszystkie potrzebne jeszcze budynki, słowem ponieść wszystkie koszta założenia szkoły — zadanie Wydziału krajowego było bardzo uproszczone. Chodziło właściwie tylko o zbadanie na miejscu, czy zaofiarowana realność położeniem swem nadaje się do celów szkoły.

Folwark Miłocin odpowiada istotnie wszelkim w tym względzie wymaganiom, odległy o 3 km. na półn. zachód od Rzeszowa, ma położenie zdrowe i malownicze i obejmuje w jednym kompleksie obszar 66·7 ha gruntu, a w szczególności:

roli	57.87	ha
łąk i pastwisk	4.43	„
ogrodów	0.87	„
lasu	2.68	„
grunta podbudowlane	0.85	„
razem	66.7	ha

Pola znajdują się w uprawie, mają glebę dość dobrą, z położeniem równem, miejscami płaskiem i tu wymagać będą drenowania. Sam folwark, położony wśród pól, jest starannie zagospodarowany i posiada zupełnie nowe murowane budynki: dworek parterowy, kryty dachówką; dom dla czeladzi; krowiarnię i stajnię na konie pod jednym dachem; stodołę drewnianą o murowanych filarach, mięszczącą oraz młocarnię kieratową; obszerny murowany spichrz piętrowy; murowaną piwnicę na skład okopowizn. Głęboka wiercona studnia na obejściu dostarcza poddostatkiem dobrej wody.

Wyszczególnione tu zabudowania nadają się bezpośrednio do użytku szkoły: obszerny spichrz z suterynami murowanymi na cemencie może służyć po odpowiedniem zaadaptowaniu jednego skrzydła na tak zwany dom administracyjny. Dla założenia szkoły potrzebne są więc jeszcze: 1) główny budynek szkolny z internatem na 50 uczniów i 2) dom na mieszkanie nauczyciela fachowego i nauczyciela do nauk ogólnie kształcących. Kuratorya fundacyi zobowiązuje się obydwa te budynki wznieść własnym kosztem według planu ustanowionego przez Wydział krajowy i wykonać również wszystkie ewentualnie zalecone jeszcze adaptacye w budynkach już istniejących.

Folwark Miłocin, nabyty już na własność fundacyi kontraktem kupna i sprzedaży z dnia 22. stycznia b. r., oddaje kuratorya Wydziałowi krajowemu w wieczystą dzierżawę za opłatą jedynie podatków gruntowych, wynoszących 164 K rocznie. Natomiast Wydział krajowy będzie obowiązany objąć szkołę rolniczą w swój wyłączny zarząd jako zakład krajowy, z funduszów krajowych utrzymywany. Fundusz krajowy poniesie również koszt wewnętrznego urządzenia zakładu. Szkoła rolnicza w Miłocinie posiadać ma organizacyę taką samą, jak inne krajowe niższe szkoły rolnicze, których głównym celem jest kształcenie synów włościan na samoistnych gospodarzy. Pod względem ustroju szkoły nie czyni kuratorya żadnych innych zresztą zastrzeżeń.

Wobec tych korzystnych warunków założenia szkoły w Miłocinie, nadewszystko zaś w uznaniu jej potrzeby i doniosłego znaczenia, jakie nowa szkoła powinna mieć dla całej okolicy, postanowił Wydział krajowy oświadczyć się za przyjęciem propozycyi kuratoryi fundacyi ś. p. Jana Towarnickiego i zawrzeć z nią w sprawie szkoły w Miłocinie układ formalny na wyłuszczonych powyżej warunkach po uzyskaniu upoważnienia ze strony Wysokiego Sejmu.

Założenie niższej szkoły rolniczej w Miłocinie nie będzie wymagać żadnych ofiar ze strony kraju. Fundusz krajowy poniesie tylko jednorazowy wydatek na wewnętrzne urządzenie zakładu t. j. na urządzenia szkolne i internatu i na zakupno gospodarskich inwentarzy żywych i martwych, co kosztować będzie, podobnie jak przy założeniu innych kraj. szkół rolniczych, około 30.000 K.

Wydział krajowy przygotował już program uzupełniających budowli a kuratorya gotową jest zarządzić roboty bezzwłocznie, tak, aby szkoła mogła być otwartą w r. 1906. Dla ułatwienia dowozu materyałów budowlanych zachodzi potrzeba uporządkowania drogi dojazdowej z Miłocina do gościńca powiatowego Rzeszów-Głogów na przestrzeni 2 km. Ponieważ zaś droga ta stanowić będzie główną komunikacyę między szkołą w Miłocinie a Rzeszowem, jest rzeczą słuszną, by koszt rekonstrukcyi drogi obliczony na 7.500 K pokrył w $^2/_3$ częściach t. j. kwocie 5.000 K fundusz krajowy. Na poczet tych kosztów preliminujemy zatem w rubr. X. wydatków budżetu krajowego na r. 1905 nadzwyczajny kredyt 2.500 K, resztę w tej samej wysokości pokryje kraj. fundusz drogowy.

Co do stanowiska szkoły w Miłocinie w rzędzie innych kraj. niższych szkół rolniczych, czy mianowicie szkoła w Miłocinie powstać ma jako nowy, siódmy z rzędu, zakład, czy też spowodować zwinięcie jednej z szkół dawniejszych, gorzej udotowanych, Wydział krajowy nie powziął jeszcze stanowczej decyzyi, gdyż kwestya ta nie jest na razie aktualną. Wszelako wobec bardzo licznej frekwencyi kraj. niższych szkół rolniczych, wobec stwierdzonego ich rozwoju i uznania potrzeby zwiększenia ich liczby, wobec zapewnionego wreszcie zapasu sił nauczycielskich — jest dążeniem Wydziału krajowego, by szkoła w Miłocinie powstała, w myśl wyrażonej intencyi Wys. Sejmu, jako zakład nowy obok istniejących już sześciu innych.

Na podstawie powyższego sprawozdania Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych.

2. Sejm upoważnia Wydział krajowy do zawarcia umowy z kuratoryą fundacyi stypendyjnej imienia ś. p. Jana Towarnickiego i objęcia w swój zarząd niższej szkoły rolniczej w Miłocinie, którą założy kuratorya fundacyi własnem staraniem.

3. Sejm zgadza się na otwarcie niższej szkoły rolniczej w Miłocinie w r. 1906 i upoważnia Wydział krajowy, ażeby w tym celu wstawił do preliminarza budżetu krajowego na r. 1906 stosowny kredyt na koszta wewnętrznego urządzenia zakładu.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:
S. Badeni, w. r.

Sprawozdawca:
Dr. Tadeusz Pilat, w. r.
Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy za rok szkolny 1901/2 i 1902/3.

Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa szkoła rolnicza w Bereźnicy, otwarta w r. 1896, ma na celu praktyczne i teoretyczne kształcenie synów włościan na zawodowych gospodarzy.

Skład grona nauczycieli.

Henryk Rozwadowski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczył rolnictwa, zarządu, ogrodnictwa i sadownictwa, jakoteż prowadził i dozorował gospodarstwo szkolne, internat i kancelaryę szkolną.

Stanisław Dzierzbicki, nauczyciel fachowy, udzielał nauk przyrodniczych, hodowli, mleczarstwa, pszczelnictwa, rachunkowości gospodarczej, rysunków i historyi ojczystej. Czuwał nad oborą szkolną i zajmował się mleczarnią szkolną.

Karol Błaszkiewicz, nauczyciel elementarny, udzielał nauk ogólnie kształcących.

Nauki religii obrz. rzym. kat. udzielał do 30. kwietnia 1902 ks. Zdzisław Łuczycki, a po jego wyjeździe do Ameryki ks. kanonik tyt. i katecheta gimnazyalny Władysław Kotuski; nauki religii obrz. gr. kat. udzielał ks. Jan Bordun.

Do pomocy w dozorowaniu gospodarstwa używała Dyrekcya jako praktykantów gospodarczych do 1. grudnia 1901. ucznia szkoły tutejszej Michała Boruszczaka, a od 1. grudnia do końca roku szkolnego Stanisława Wójcika, ucznia szkoły w Kobiernicach.

W roku 1902. musiał Wójcik ustąpić z powodu powinności wojskowych. Miejsce jego zajął Antoni Kostecki, i Mikołaj Grendysz, uczniowie naszej szkoły. Pierwszy z nich miał oddany dozór w całem gospodarstwie, drugi opiekę nad mleczarnią szkolną i dozór nad uczniami.

Nauki udzielane w szkole.

Celem nauki jest rozwinąć słabo przygotowany materyał, jaki przychodzi do szkoły, o tyle, aby sobie każdy uczeń po ukończeniu szkoły mógł wytłumaczyć zjawiska otaczającej go przyrody i na tej podstawie się opierając pracował z myślą w przyszłym zawodzie. Szkoła stara się przy pomocy nauki historyi i geografii, rysunków, rachunków i obu krajowych języków podnieść poziom wiedzy ucznia o tyle, by z łatwością mógł prowadzić rachunki i zapiski gospodarcze, stylizować zwykłe podania, by wreszcie umiał bez trudności korzystać z książek lub pism rolniczych. Szkoła stara się

więc dać uczniowi to, czego mu jako małorolnemu gospodarzowi lub posiadaczowi średniowielkiej posiadłości ziemskiej lub oficyaliście, a także jako obywatelowi kraju w przyszłem życiu może być potrzebne. Że przetrawienie i zdolność zużytkowania nabytych wiadomości u różnych uczniów są różne, to rzecz jasna, gdy się atoli porówna poziom wiedzy ucznia wstępującego do szkoły z zasobem wiadomości ucznia kończącego szkołę, to każdy bezstronny musi przyznać, że przez te trzy lata jest dużo do zrobienia i że potrzeba bardzo być skrupulatnym w pożytecznem wyzyskaniu wyznaczonego czasu. Nauka teoretyczna w szkole uzupełniona jest praktycznemi robotami w obsłudze całego gospodarstwa szkolnego tak, że uczeń musi obeznać się praktycznie z wykonywaniem każdej gospodarskiej roboty, że musi wyćwiczyć mięśnie i przyzwyczaić się do pracy.

Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1901/2 było na I. r. uczniów 21, na II. r. 11, na III. r. 10, razem 42. W ciągu roku wykluczono 5 uczniów dla braku postępów w nauce, pozostało więc z końcem roku szkolnego 37 uczniów. Z uczniów III. roku złożyło 9 egzamin końcowy, mianowicie:

1. Jan Piotrowicz	z postępem	b. dobrym
2. Mikołaj Grendysz	„	„
3. Jan Kozak	„	„
4. Łukasz Łuń	„	dobrym
5. Nestor Szwed	„	„
6. Antoni Bojarski	„	dostatecznym
7. Ignacy Dorosz	„	„
8. Jan Romanów	„	„
9. Piotr. Wolański	„	„

W roku szkolnym 1902/3 przyjęto do zakładu na rok I. uczniów 16, na r. II. 16, na r. III. 10, razem 42. Trzech uczniów uwolniono w ciągu roku, pozostało z końcem roku szkolnego 39. Wszyscy uczniowie III. r. złożyli egzamin końcowy, mianowicie:

1. Władysław Skrzypek	z postępem	celującym
2. Władysław Staw	„	„
3. Piotr Dułyniuk	„	dobrym
4. Piotr Dziubiński	„	„
5. Władysław Gilowski	„	„
6. Jan Strigl	„	„
7. Piotr Babirecki	„	dostatecznym
8. Jan Kitura	„	„
9. Jan Martyniec	„	„
10. Józef Litwin	„	„

Sprawy internatu.

Sposób żywienia i pomieszczenia uczniów w niczem się nie zmienił od lat poprzednich, więc go szczegółowo nie podaję. Utrzymanie i rozkład czynności snać były odpowiednie, gdyż zdrowotność utrzymała się na stopniu rzec można bardzo korzystnym, bo prócz kilku skaleczeń nóg nie mieliśmy żadnej innej choroby w ciągu roku. Również i koszt żywienia i ubrania uczniów nie zmieniły się i nie przekroczyły granic, zakreślonych budżetem.

Wiadomości o byłych uczniach.

Z byłych uczniów szkoły naszej pozostaje dwóch na swych zagonach t. j. Baziuk z Dobrzan pod Stryjem, i Michał Skrzypek w Wojsławiu obok Mielca. Wielu odbywa służbę wojskową. Jeden pozostaje w Zatorze przy gospodarstwie stawowem — czterech zajętych w mleczarniach, z nich: Władysław Lis w Szczurowej w mleczarni związkowej, reszta zajęta jako pisarze folwarczni lub ekonomowie przy większych gospodarstwach. Wśród rozlicznych ich zajęć ustawiczny kontakt ze szkołą ustaje, ale przecież nie gubi się, bo prawie zawsze, ilekroć który z nich nie ma chwilowo posady lub potrzebuje porady, zwraca się o to do szkoły i donosi choć przy tej sposobności, gdzie jest i co robi.

Budynki szkolne.

W roku 1902 uzupełniono budynki szkolne postawieniem szopy drewnianej, dachówką krytej, która obejmuje: wozownię i skład na narzędzia rolnicze, drewutnię, podjazd dla wozów, warstat dla zajęć praktycznych uczniów w zimie, izbę dla woźnicy szkolnego i podręczną piwnicę na okopowizny folwarku. Na strychu urządzono zsyp na zboże. Przez postawienie tego budynku powstała możność rozszerzenia krowiarni i chlewni.

W roku 1903 przerobiono i urządzono krowiarnię i pasznik, na drugi rok pozostało urządzenie chlewu. Okazuje się jednak potrzeba zastąpienia niewygodnych i łatwo psujących się brogów, przeznaczonych do przechowywania pasz i zboża, małą szopą ale taki budyneczek może da się postawić w granicach budżetu przy pomocy starych materyałów. W ciągu lata przelakierowano wszystkie okna i drzwi, postawiono w salach naukowych, kancelaryi i trzech pokojach mieszkań nauczycieli piece kaflowe. Uporządkowano podwórzec koło studni i zastąpiono pompę na podwórcu gospodarczem ustawioną, a za słabą w stosunku do zapotrzebowania wody, pompą dwutłokową, która też w ciągu lata ani razu nie zawiodła.

Gospodarstwo szkolne.

Postępuje powoli rok rocznie w obranym kierunku. Cały obszar, stanowiący własność szkoły, wynosi 40 morgów, z czego przypada na powierzchnię zabudowaną, na ogrody, drogi i t. p. ogółem 5 mg., reszta w obszarze 35 mg. wzięta jest pod uprawę. Gdy jednak przestrzeń jest zbyt małą, aby mogła wyprodukować tyle paszy, ile dla utrzymania inwentarza szkolnego potrzeba, musi szkoła dodzierżawiać około 40 morgów obcych gruntów. Mimo to, jak dołączone zestawienie rachunkowe wskazuje, dzięki intratności prowadzonego gospodarstwa mlecznego, utrzymuje się gospodarstwo szkolne przy stosunkowo dość znacznym dochodzie, który w r. gospodarskim 1902/3 wynosi netto 1.440 K. Szparagarnia dała w tym roku 130 kor. dochodu z przestrzeni $1/_{19}$ morga — chmiel dał 90 kor. Prosperowanie szparagarni jest widoczne. Chmiel z powodu burz i wilgotnego klimatu nie rokuje pomyślnych wyników, ale Dyrekcya postanowiła jeszcze kilka lat próbować uprawy jego, by do pozytywnych w tym kierunku dojść rezultatów, bo jest to jedyny chmielnik w Stryjskiem, mogą więc doświadczenia tutaj robione mieć pewne znaczenie na przyszłość i dla powiatu.

Doświadczenia nawozowe urządza szkoła na fermie powiatowej, której prowadzeniem w tym roku zajmował się nauczyciel fachowy, p. Stanisław Dzierzbicki. Prowadzenie o tyle jest od roku bieżącego począwszy dla szkoły dogodniejsze, że dzięki staraniom Stacyi chemiczno-rolniczej w Dublanach przestrzeń tej fermy została na lat 6 wydzierżawioną i w zupełności szkole w zarząd oddaną, tak, że teraz łatwiej na czas będzie można potrzebną robotę wykonać i wykonania dopilnować, przeprowadzając wszystkie roboty w własnym zarządzie. Wyniki tych doświadczeń ogłasza się rok rocznie w sprawozdaniu Oddziału stryjskiego c. k. Towarzystwa gospodarczego.

Rozwojowi sadzonych drzewek owocowych, tak w ogrodach koło domu jak i na polu, przeszkadzają norniki, które najładniejsze okazy już znacznej grubości przez objedzenie kor.eni niszczą zupełnie, a także silne i mroźne wiatry, którym tylko niektóre gatunki drzewek się opierają; nie można więc dojść dziś już w tym kierunku do tego

rezultatu, jakiby można było w korzystniejszych warunkach otrzymać, ale to, co zostaje, rośnie powoli a coraz nowe drzewa w miejsce ubywających dosadza się, bądź jako szczepy własnej kultury, bądź jako drzewka kupne. Szkoła zasadziła $^1/_8$ mg. agrestem, ale przez dwa pierwsze lata gąsienice zniszczyły liście w zupełności tak, że udanie się kultury agrestu jest wątpliwe.

Kronika szkoły.

Najważniejszem zdarzeniem tegorocznem dla szkoły jest uzyskanie kaplicy domowej, w której od lipca br. mają się odbywać nabożeństwa. Jest to udogodnienie dla wszystkich tu mieszkających tak znaczne, że na wymienienie na pierwszem miejscu zasługuje.

Drugiem zdarzeniem, które zanotować się godzi, jest piękna wycieczka, urządzona przez Dyrekcyę dla uczniów II. i III. roku w czerwcu b. r. do Kałusza, dla zwiedzenia wystawy bydła okolicznego i kopalni kainitu. Dzięki zarządowi kopalni wycieczka była nader pouczająca i dała uczniom dokładny obraz tej gałęzi przemysłu górniczego; zarządowi kopalni zawdzięcza też szkoła bardzo ładny zbiór okazów różnych gatunków minerałów dobywanych w tych kopalniach. Staraniem zaś Świetnego Prezydyum, urządzającego wystawę w Kałuszu, zawdzięcza się, że tak zwiedzenie dokładne wystawy jak i cały pobyt został uczestnikom na długi czas w pamięci.

W jesieni 1902 r. odbył kierownik szkoły z ramienia Komitetu c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarczego i przy pomocy zasiłku Wys. Wydziału krajowego podróż do Danii dla zwiedzenia mleczarń i gospodarstw tamtejszych, tudzież dla praktycznego nauczenia się dojenia krów metodą Hegelunda i dla przypatrzenia się działalności stowarzyszeń kontrolnych. Na podstawie nabytych wiadomości mógł potem kierownik szkoły w licznych wykładach, urządzanych w różnych miejscach kraju, podzielić się z szerszem kołem gospodarzy swemi spostrzeżeniami. Prócz tego pomagał Kierownik w pracach Oddziału stryjskiego Towarzystwa gospodarczego, bądź przez wygłaszanie wykładów na zgromadzeniach tegoż Towarzystwa, bądź też przez pomoc w urządzanych przez Oddział kursach praktycznych, jak w kursie pomocy przy porodach — kursie sadowniczym i t. p.

Szkołę zwiedzili w ciągu roku i w czasie dorocznych egzaminów Radca dworu Wł. Struszkiewicz i Radca Wydziału Krajowego, Dr. Szyszyłowicz.

Wykaz stanu majątkowego gospodarstwa Szkoły rolniczej w Bereźnicy za rok 1902/903.

Porównanie inwentarzy gospodarczych.

1. Inwentarz żywy.

a) Konie:

d. 1/7. 1902.		*d. 1/7. 1903.*	
1. Wałach kasztan brudny l. 7. m. 15½ . . .	220·00	1. Wałach kasztan brudny l. 8. m. 15½	180·00
2. Wałach skarogniady l. 7. m. 15	240·00	2. Wałach skarogniady l. 8. m. 15	220 00
Razem	460·00	3. „Oporto“ klacz gniada l. 11. m. 16	120·00
		4. „Penny“ klacz złota kaszt. l. 13. m. 16	160·00
		Razem	680·00

b) Krowy:

1. 9 krów według ceny inwentarza.	2242·24	1. 13 krów wedle ceny inwentarza	3052·80
2. 5 sztuk jałownika . . .	823·00	2. 3 jałówki	505·00
3. Połowa wartości buhaja. .	300·00	3. 4 cieląt	451·00
Razem	3365·24	4. Połowa wartości buhaja .	300·00
		Razem	4309·30

c) Świnie:

Jeden knur, 4 lochy, jeden knurek ż. w. 777 kg. à 70 gr.	543·00	Jeden knur, 5 loch dużych, 2 loszki małe	577·50

d) Owce:

7 starych à 15 kor. . . .	105·00	7 starych à 15 kor. . . .	105·00
3 młode à 10 „ . . .	30·00	7 młodych à 10 „ . . .	70·00
Razem	135·00	Razem	175·00

e) Woły:

2 woły robocze wedle inwentarza	588·00	4 woły robocze wedle inwentarza	1150·80

2. Inwentarz martwy.

Stan inwentarza martwego . .	4367·94	Stan inwentarza martwego .	4522·62

Zapasy w materyałach:

d. 1/7. 1902.		*d. 1/7. 1903.*	
1. Żyto poślad 72 kg po 8 kor.	5·76	1. Żyto celne 900 kg à 13 gr.	117·00
2. Łubin 85 kg po 12 kor. .	10·20	2. „ poślad 124 „ „ 9 „ .	9·92
3. Mąka kukurudz. 124 kg po 16 gr.	19·84	3. Pszenica celna 369 kg à 14 gr.	51·66
4. Owies 356 kg po 14 . .	49·84	4. „ poślad 38 „ „ 8 „ .	3.04
5. Groch 10 kg po 20 gr. . .	2·00	5. Owies 2080 kg à 14 gr. .	291·20
		6. Bobik 77 kg à 16 gr . .	12·32

6. Wyka 73 kg po 16 gr. .	.	11·68	
7. Sól 2·60 kg po 12 gr. .	.	0·31	
8. Otręby 236 kg po 8 gr.	.	18·40	
9. Siemię konopne 82 kg po 20 gr.		16.40	
10. „ lniane 13 kg po 20 gr.		2·60	
11. Ziemniaki 1906 kg po 2 gr. .		38·12	
Razem		175·15	

7. Wyka 57 kg à . .	.	9·12
8. Ziemniaki 1111 à 2 K	.	22·22
9. Kukurudzianka 49 kg à 16 gr		7·84
10. Otręby 312 kg po 8 gr.	.	24·96
11. Makuch 18 kg po 14 gr.	.	2·52
12. Siemię lniane 30 kg à 20 gr.		6·00
13. „ konopne 65kg à 20 gr.		14.00
14. Sól 81·6 po 12 gr. .	.	9·79
Razem		580·59

Zestawienie obrotu produktów rolnych za r. 1902/3.

Gatunek zboża	Zbiór w r. 1902			Stan 1/7 1902	Dokupiono	Ogółem było	Rozchód			Stan 1/7 1903
	ziarno	słoma siano	kłęby				sprzed.	żużyto	wysiano	
	Kilogramy									
żyto celne . . .	4722	—	—	—	—	4722	2950	—	872	900
„ poślad . . .	506	—	—	72	—	578	—	382	—	124
pszenica . . .	792	—	—	—	—	792	289	—	126	377
owies	11020	—	—	356	1421	12797	3501	5657	1551	2088
groch	—	—	—	10	216	226	—	217	9	—
bobik	—	—	—	—	100	—	—	23	—	77
wyka	—	—	—	73	302	375	—	—	318	57
łubin	210	—	—	85	600	685	50	—	635	—
koński ząb . .	—	—	—	—	86½	86.5	—	—	86.5	—
ściernianka . .	—	600	—	—	—	600	—	600	—	—
konicz	—	27429	—	1520	10000	38949	—	38949	—	—
słoma ściółka . .	—	32018	—	4481	4000	40499	—	40361	—	138
„ okłoty . .	—	2862	—	—	—	2862	—	2350	—	512
ziemniaki . . .	—	—	25855	1906	65·50	34311	81·50 2790	17160	5100	1111
marchew . . .	—	—	5890	—	—	5890	—	5890	—	—
buraki	—	—	19763	—	—	19763	—	19763	—	—
brukiew		—	7100	—	—	7100	—	7100	—	—
kukurudzianka .	—	—	—	124	1083	1207	35	1123	—	49
otręby	—	—	—	236	11700	11936	35	11589	—	312
makuch	—	—	—	—	1200	1200	—	1182	—	18
siemię lniane . .	92	—	—	13	—	105	—	75	—	30
siemię konopne .	30	—	—	82	—	112	5	42	—	65
sól	—	—	—	26	350	352.6	—	271	—	81.6
proso	—	—	—	—	16	16	—	—	16	—
potraw	—	600	—	—	—	600	—	600	—	—
pszenica poślad .	48	—	—	—	—	48	—	10	—	38

Obroty bieżące w roku 1902/1903.

Rachunek produkcyi zwierzęcej.

a) Konie robocze.

Dochody:		Rozchody:	
Porachunkiem:	K		K
Za dostawę drzewa do kuchni zakł.	178·80	Robota rymarska . . .	61·45
		„ kowalska . . .	61·70
We własnem gospodarstwie:		Batogi	1·00
		Owsa 596 kg	65·56
Roboczych dni 240		Słomy 10 q	25·00
Produkcya nawozu 250 q		Soli 35 kg po 12 gr. . .	4·20
Razem	178·80		
		Porachunkiem:	
		Praca uczniów	20·00
		Z własnego gospodarstwa:	
		Owsa . . . . 23·24 q	
		Siana koniczu . 45·95 „	
		Potrawu . . . 0·60 „	
		Buraków . . . 8 „	
		Marchwi . . . 20·12 „	
		Słomy . . . . 25·50 „	
		Razem	238·91

b) Konie administracyjne.

Pasza spożyta:

1. Owsa	34·01 q	w cenie 560·62
2. Siana koniczyny . . .	46 „	
3. Potrawu	0·60 „	
4. Marchwi	8·88 „	
5. Soli	36 „	
6. Słomy	34·30 „	

c) Bydło rogate.

Gotówką:		*Gotówką:*	
1. Schönfeld za krowę „Żydówkę“	179·00	1. Za krowę „Dolinę“ . .	246·70
2. Wohlman za „Surę“ . .	280·00	2. „ „ „Bellę“ . .	330·00
3. Unterstütz za byczka . .	240·00	3. „ „ „Cygankę“ . .	190·00
4. Za byczka i jałówkę od Doliny	30·00	4. „ „ „Czerkę“ . .	191·00
5. Za byczka i jałówkę . .	44·00	5. „ najęcie pastuszka . .	56·60
6. „ cielę od „Żydówki“ . .	14·00	6. Wydatki przy sprzedaży krów	5·56
7. „ byczka od „Fredy“ . .	16·00	7. Za łańcuchy na krowy .	2·96
8. „ cielę od „Cyganki“ . .	24·00	8. „ owies 8·25 ctm . .	114·50
9. „ „ „ „Czerki“ . .	17·60	9. „ groch 1·66 ctm à 22 .	36·52
10. „ „ płaci Wohlman . .	37·60	10. „ makuch 11·82 à 14 .	165·48
Do przeniesienia .	882·20	Do przeniesienia .	1339·32

Dochody:

Z przeniesienia .	882·20
11. Skrzypek za byczka od Bohunki	40·00
12. Za stanowienie krów . .	64·00

Porachunkiem:

Za 12478·75 kg mleka à 10 gr.	1247·87
„ 1756·5 kg mleka à 12 gr.	2107·70

We własnem gospodarstwie:

Wyprodnkowano nawozu 3000 q	
Razem	4341·87

Rozchody:

Z przeniesienia .	1339·32
11. Za ziemniaki 50·56 á 2·25	114·76
12. „ sól 144·3 à 12 . .	17·31
13. „ grabienie ściołu . .	1·00
14. „ otręby 97·29 á 8·65 .	841·56
15. „ 30 ctm słomy . .	159·94
16. „ 23 kg bobiku . .	3·60
17. „ najęcie pastwiska . .	500·00
18. „ 100 q siana . . .	384·08
19. „ zgrzebła, naprawa kadek	37·60

Porachunkiem:

Odpadki mleczarniane . .	146·34
Praca uczniów przy obsłudze .	100·00

We własnem gospodarstwie:

Owsa 15·69 q	
Siemienia lnianego .	75·20 kg
Buraków . . .	146·97 q
Brukwi . . .	71·00 „
Marchwi . . .	24·03 „
Potrawn . . .	3·45 „
Siana . . .	80·98 „
Słomy . . .	179·72 „
Razem	3645·51

d) Woły robocze:

Dochody:

We własnem gospodarstwie:

Wyprodukowano nawozu 300 ctm.

Rozchody:

Gotówką:

1. Za 2 woły kupione w Stryju	550·80
2. „ naprawę uprzęży . .	13·20
3. „ 33·9 kg. soli . . .	4·07
4. „ 2·23 ctm. otrąb à 8·65 .	19·29

Porachunkiem:

Praca uczniów przy obsłudze .	40·00

Z własnego gospodarstwa:

Owsa . . .	2·46 ctm
Ziemniaków . .	28·40 q
Buraków . . .	19·60 „
Potrawu . . .	1·35 ctm
Siana . .	106·10 „
Słomy . . .	69·28 „
Razem	627·36

e) Owce

Gotówka:

1.	Tow. gosp. płaci za barany	50·00
2.	Fabryka sukna w Rakszawie za wełnę	18·55

We własnem gospodarstwie

Wyprodukowano nawozu 100 ctm	
Razem	68·55

Gotówka:

1.	Za 111 kg otrąb	10·27
2.	„ 21.8 „ soli	2·62

We własnem gospodarstwie

Buraków	3·20 q
Marchwi	5·87 „
Siana koniczu	10·46 „
Ściernianki	6.00 „
Słomy	
Razem	12·89

f) Świnie.

Gotówką:

1.	Za prosięta	705·54
2.	„ wieprza sprzedanego w Stryju	158·00
3.	„ 2 wieprze dla kuchni	160·00
4.	„ Skoki knura	22·00
	Razem	1045·54

Gotówką:

1.	Za 2 wieprze kupione w Stryju	89·00
2.	Wydatki przy sprzedaży	33·38
3.	lekarstwa	6·30
4.	Za 51 kg grochu à 22 gr.	11·22
5.	„ 14·94 q ziemniaków à 2·25	33·61
6.	„ 15·26 q otrąb á 8·65	132·00
7.	„ 10·83 ctm kukurudzianki	150·08

Porachunkiem:

Mleczarni za nabiał	155·17
Praca uczniów	40·00

Z własnego gospodarstwa:

Ziemniaków	77·70 ctm
Buraków	19·86 „
Słomy	48·38 „
Pośladu żytniego	3·82 q
Razem	650·76

g) Mleczarnia.

Gotówką:

1.	Dyr. Rozwadowski za nabiał	189·51
2.	Błaszkiewicz „ „	182·67
3.	Ks. Bordun „ „	123·23
4.	Ks. Kosanowski „ „	5·00
5.	Zamiejscowi „ „	1901·05

Porachunkiem:

1.	Kuchnia uczniów za nabiał	1289·70
2.	Krowiarnia	146·34
3.	Świniarnia	155·17
	Razem	3993·67

Gotówką:

1.	Za mleko ks. Bordunowi	239·83
2.	„ „ „ Kosanowskiemu	45·53
3.	„ przybory do opakowania	59·57

Porachunkiem:

Krowiarni za mleko	3355·67
Razem	3700·60

2) Rachunek produkcyi roślinnej.

Dochody:		Rozchody:	
1. Schönfeld za 27 ctm żyta	351·00	1. Tow. gosp. za nasiona i nawozy sztuczne	723·52
2. P. Rozwadowski za 2 ctm żyta	26·00	2. Czynsz dzierżawny za pola	700·00
3. P. Rozwadowski za 0·25 ctm owsa	3·00	3. Najem robocizny	160·40
4. P. Rozwadowski za 11·5 q ziemniaków	33·90	4. Ubezpieczenie od gradu	73·63
5. Za sprzedane ziemniaki	69·00	5. Za 4·85 q słomy na powrósła	26·25
6. P. Wierzbicki za 2·15 q ziem.	6·00	6. Podatek gruntowy	8·00
7. P. Błaszkiewicz za 0.73 q ziem.	2·25	7. Poprawa inwentarza	429·53
8. Skarb Podhorce za pracę sprzężajem	48·50	8. Za 16 kg prosa do siewu	2·56
9. Ks. Bordun za 50 kg łubinu	6·25	9. Za 3 rydle palczaste	18·50
10. Włościanie za 50 kg żyta do siewu	7·40	10. „ kosiska z grabkami	6·00
11. Za 0·95 ctm pszenicy	13·30	11. „ 2 pługi Eberhardta	145·50
12. Ks. Bordun za 1·25 pszenicy	17·50	12. „ okucie nowego wozu	70·00
13. P. Rozwadowski za kukurydzę	1·90	13. „ pracę uczniów	730·00
14. „ „ „ prod. gosp.	20·40	14. 77 kg bobiku po 16 gr.	22·32
		15. za 1.11 q otrąb po 8·65	9·60
		16. „ 18 kg makuchu po 14 gr.	2·52
		17. „ 155 kg soli po 42 gr.	13·80
		Razem	3132·33

Porachunkiem

1. Kuchnia uczniów za ziemniaki	213·00
2. „ „ „ kapustę	80·00
3. Zwrot za karmę koni administr.	560·62
Razem	1460·17

Zestawienie.

	Dochody. K	gr.	Rozchody. K	gr.
I. *Stan inwentarza żywego:*				
a) konie robocze	680	00	460	00
b) krowy	4309	30	3365	24
c) świnie	577	50	543	90
d) owce	175	00	135	00
e) woły	1150	80	588	00
II. Stan inwentarza martwego	4522	62	4367	94
III. Zapasy w płodach i produktach rolnych	580	59	175	15
A) Rachunek produkcyi zwierzęcej				
a) konie robocze	178	80	238	91
b) krowy	4341	87	3645	51
c) woły	—	—	627	36
d) owce	68	55	12	89
e) świnie	1045	54	650	76
f) mleczarnia	3992	67	3700	60
B) Rachunek produkcyi roślinnej	1460	17	3132	33
Razem	23083	41	21643	59

Czysty zysk zatem wynosi 1439 K 82 gr.

Z Dyrekcyi kraj. niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy.

Bereźnica, 1. września 1903.

Henryk Rozwadowski.

Sprawozdanie

Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence za rok szkolny 1901/2 i 1902/3.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Horodence założona w roku 1885. staraniem Wydziału krajowego, wspartego ofiarnością JWgo Br. Jakóba Romaszkana, ma na celu przedewszystkiem kształcenie pomocników, tj. niższych organów wykonawczych dla gospodarstw większych. — Szkoła Horodeńska nie posiada własnego gospodarstwa, jedynie obejście szkolne i ogród czteromorgowy, a opartą jest o wzorowo prowadzone gospodarstwo rolne Br. Romaszkana, obejmujące 3661 morgów obszaru. — Uczniowie szkoły Horodeńskiej korzystać mogą ze wszystkich działów tego gospodarstwa.

Dotychczas napotykała praktyczna nauka chowu zwierząt domowych na znaczniejsze trudności, gdyż szkoła prócz koni administracyjnych, koni do wożenia wody i świń zakupywanych na wypas odpadkami kuchennemi na rachunek kuchni szkolnej, innego inwentarza hodowlanego nie posiadała, a w stajniach należących do gospodarstwa, o które szkoła jest opartą, mogli uczniowie tylko kolejno jako służbowi czynnościom tam przedsiębranym się przypatrywać, nie wykonywując sami poszczególnych prac około inwentarza żywego. — Obecnie jednak posiada już szkoła oprócz koni i trzody zakupywanej na wypas, także 3 sztuki bydła, i 3 sztuki trzody chlewnej do chowu, których żywieniem i pielęgnowaniem zajmują się sami uczniowie, co dodatnio wpłynie na praktyczny tok nauki chowu zwierząt domowych.

Nauka teoretyczna i praktyczna obejmuje przedmioty określone statutem szkoły i rozłożoną jest na lat 3. — Rok szkolny rozpoczyna się z dniem 1-go lipca, a kończy się z dniem 30 czerwca każdego roku.

Dla szkoły Horodeńskiej są przeznaczone: z funduszów Rady powiatowej Horodeńskiej 3 stypendya po 200 kor. i jedno stypendyum po 300 kor. rocznie, nadto z funduszów gminy miasta Horodenki (dla młodzieży przynależnej do tego miasta) jedno stypendyum o rocznych 200 kor.

Z końcem roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne ze wszystkich przedmiotów nauki przed komisyą egzaminacyjną stosownie do postanowienia §. 14 statutu szkoły.

O wyniku egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia Dyrekcya listownie rodziców względnie opiekunów uczniów. — Po ukończeniu całego 3-letniego kursu nauk jest każdy uczeń obowiązany złożyć egzamin końcowy z całości nauki zawodowej przed komisyą egzaminacyjną. W razie pomyślnego wyniku tego egzaminu, otrzymuje uczeń „Świadectwo ukończenia nauk“, w którem jest podany ogólny postęp w naukach stopniami: bardzo dobry, dobry, dostateczny, a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie, lub zaledwie odpowiednie.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Przemysław Cholewa, kierownik szkoły i nauczyciel fachowy, uczył chowu zwierząt domowych, mleczarstwa, nauki zarządu, rachunkowości i uprawy tytoniu. — Nadto prowadził administracyę zakładu, tudzież kierował praktyką gospodarczą.

2. Jan Profic, zastępca nauczyciela fachowego, uczył zasadniczych wiadomości z nauk przyrodniczych, rolnictwa, miernictwa, przemysłu rolnego i rysunków.

3. Ludwik Znb, nauczyciel do nauk elementarnych uczył języka polskiego i ruskiego, rachunków, geografii i historyi ojczystej, pszczelnictwa i sadownictwa, nadto pomocnym był w prowadzeniu kancelaryi szkolnej.

4. Adolf Jasiński, instruktor i dozorca uczniów, uczył wykonywania robót gospodarczych.

5. Ks. Edward Bladowski, proboszcz miejscowy, udzielał nauki religii uczniom obrządku rzymsko-katol.

6. Ks. Emilian Wesołowski, wikary przy cerkwi parafialnej, udzielał nauki religii uczniom obrządku grecko-katol.

Teofil Sochaniewicz, krajowy nauczyciel wędrowny weterynaryi, uczył weterynaryi w ciągu kursu cztero-tygodniowego.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka w krajowej niższej szkole rolniczej w Horodence jest teoretyczna i praktyczna. Rodzaj i treść wszystkich nauk podane zostały w sprawozdaniach z lat ubiegłych.

Na roku pierwszym przeważają nauki elementarne ogólnie kształcące i podstawowe, a także rozpoczynają się już wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych. Na roku drugim obok elementarnych i przyrodniczych rozpoczynają się nauki zawodowe i te na roku trzecim przeważają.

Nauka teoretyczna trwa od 1-go października do końca czerwca; — w czasie jednak najważniejszych robót, jak siewów wiosennych, sadzenia ziemniaków, zbioru siana, bywa chwilowo przerywaną, by uczniów z pracami temi zapoznawać. — W czasie zaś żniw prac jesiennych, zbiorów okopowych tj.: od 1-go lipca do 1-go października, są wszyscy uczniowie wyłącznie praktycznie zajęci.

Sposób udzielania nauki praktyki gospodarczej jest następujący:

Uczniów roku pierwszego uczy się przeważnie poprawnego wykonywania wszelkich robót ręcznych, przy użyciu narzędzi ręcznych (kopania, motyczenia, żęcia, koszenia, wiązania i t. d.) i niektórych robót narzędziami zaprzężnemi (orania, walcowania, włóczenia). W drugim roku nauki używa się uczniów przeważnie do wykonywania prac narzędziami zaprzężnemi lub poruszanemi motorami (orania, młócenia, pielenia, płużkowania, grabienia grabarką, cięcia sieczki i t. p.) a w czasie żniwa do zbioru i dozoru przy zbiorze jako pomocników roku trzeciego, w końcu do zwózki i składania stert: — w trzecim roku do pracy maszynami, (siewnikami, młocarnią parową) i jako dozorców poszczególnych robót. Uczniowie roku trzeciego pełnią kolejno służbę pisarza tokowego i służbę ekonoma.

Dla wyuczenia pielęgnowania inwentarza wyznacza się przez cały rok po kolei co tydzień dwóch uczniów (jeden z drugiego i jeden z pierwszego roku) do obsługi krowiarni, wołowni i fornalki pod nadzorem ucznia roku trzeciego, pełniącego służbę włodarza. Do obsługi i pielęgnowania inwentarza szkolnego wyznacza się również kolejno tygodniowo trzech uczniów z każdego roku.

W okresie zimowym pełni po 2 uczniów tygodniowo służbę w gorzelni, a w miarę wolnego czasu zajęci są także w kuźni i stelmacharni dworskiej.

Z wszelkich wykonywanych względnie dozorowanych prac składają uczniowie służbowi tygodniowe raporta kierownikowi szkoły, który czynności przez nich wykonywane, omawia i błędy wytyka. Na obejściu szkolnem, ogrodzie i pólku szkolnem wszystkie czynności wykonują uczniowie sami.

W ubiegłym roku szkolnym urządzono dla uczniów 3 kursa specyalne, a to: kurs

nauki weterynaryi, kurs mleczarstwa i uprawy tytoniu. Kurs nauki weterynaryi przeprowadził z uczniami roku III-go krajowy nauczyciel weterynaryi p. Teofil Sochaniewicz. Kurs ten trwał 4 tygodnie. Kurs mleczarski odbył z uczniami roku III-go w miesiącach zimowych p. Przemysław Cholewa, kierownik szkoły. Kurs ten trwał 6 tygodni. Kurs uprawy tytoniu przeprowadzał z uczniami roku III-go w miesiącach letuich w miarę poszczególnych czynności około rośliny tytoniowej również sam kierownik szkoły.

IV. Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym do praktycznej nauki gospodarstwa wiejskiego we wszystkich jego działach, jest wzorowo prowadzone gospodarstwo JWgo Jakóba Br. Romaszkana, o które szkoła jest oparta. Do praktycznej nauki służą nadto: pole szkolne, pólko do uprawy roślin okazowych, pólko warzywne, nadto mały ogródek botaniczny i kwiatowy. Rozłożenie całego do szkoły należącego obszaru pozostało niezmienione. Pole szkolne podzielone jest na 10 poletek po 13 arów, na których zaprowadzone jest na okres 10-cio letni zmianowanie roślin. W ogrodzie znajduje się także kilka poletek nienależących do głównego płodozmianu, na których uprawia się warzywa dla kuchni szkolnej, buraki pastewne, marchew, lucernę i t. p. Wszystkie płody uzyskane z pola szkolnego spieniężа się bezpośrednio, lub zarachowuje się po cenie możliwie najniższej we własnym zarządzie na potrzeby kuchni i stajni.

Dochód uzyskany z 4-u morgowego ogrodu szkolnego wynosił w 1902 r. 687 kor. 85. gr.

Na pólkach do uprawy roślin okazowych uprawia sie najrozmaitsze gatunki zbóż i inne rośliny uprawne dla umożliwienia uczniom zapoznania się z niemi. Poletek takich okazowych było w b. r. 340 po 2 m.□.

W małym ogródku botanicznym uprawiano rozmaite trawy i zioła, jak również różnego rodzaju rośliny pożyteczne i szkodliwe, z któremi uczniowie się zapoznają. Na poletkach wyłączonych z głównego płodozmianu uprawia się lucernę, marchew, buraki na paszę dla koni, tudzież warzywa na potrzebę kuchni szkolnej.

Dla upiększenia obejścia szkolnego, służy skromny ogródek kwiatowy, a o ile fundusze na to pozwalają bywają rok rocznie miejsca przed zabudowaniami szkolnemi obsadzane różnego rodzaju krzewami ozdobnemi i kwiatami z zamiarem wyrabiania w uczniach choć w części poczucia piękna i porządku. Jako dalszy środek naukowy istnieje niedawno dopiero założona chlewnia rasy „Yorkschire“ składająca się z jednego knurka i dwóch loszek i mała obora składająca się z dwóch krów i jednej cieliczki. Biblioteka szkolna powiększyła się w ciągu roku o 51 dziełek częścią treści rolniczej, częścią treści nadającej się bardzo dobrze do nauki i czytania dla uczniów. Z czasopism prenumerowano jeden dziennik polityczny i 6 czasopism treści rolniczej.

Pasieka składająca się z 8 pni, zarazem zaprowadzona szkółka drzew owocowych, daje możność uczniom praktycznego zaznajomienia się i z tymi pożytecznymi działami gospodarstwa wiejskiego.

V. Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1901/2.

Z początkiem roku szkolnego 1901/2 wpisano ogółem 45 uczniów: na rok I. 16; na II. r. 12; na III. r. 17. W ciągu roku jednego wydalono, dwóch uczniów wystąpiło dobrowolnie. Z 42 uczniów pozostałych z końcem roku było 9 synów oficyalistów prywatnych, 22 włościan, 11 synów rzemieślników, urzędników i księży gr. kat.

Według obrządku było 29 uczniów ob. łać., 13 gr. kat. Egzamina odbyły się 11. i 12. czerwca 1902. Świadectwo ukończeuia nauk otrzymali wszyscy uczniowie III. r. w liczbie 17 i wszyscy udali się ua posady niższych organów administracyjnych w większych majątkach ziemskich.

W roku szkolnym 1902/3.

Z początkiem roku szkolnego 1902/1903 zapisano na I. r. nauki uczniów 17 z tych w ciągu roku szkolnego dwóch opuściło na własne żądanie szkołę, reszta zaś w liczbie 15 otrzymała stopień przejściowy na rok nauki II. — Na rok II. zapisano uczniów 15 i ci wszyscy otrzymali stopień przejściowy na rok III. — Na rok III. zapisano 11 uczniów, z których składało egzamin główny 9 uczniów, gdyż jeden z nich w ciągu roku szkolnego zmarł, jeden zaś został z zakładu wydalony. Ogółem wpisano na początku roku szkolnego 43 uczniów, w ciągu roku opuściło zakład dobrowolnie dwóch, jeden został wydalony, jeden zmarł, pozostało zatem przy końcu roku szkolnego 39 uczniów. Z tych 39 uczniów było 9 synów oficyalistów prywatnych, 16 synów gospodarzy wiejskich, 7 synów zarobników i rzemieślników, 7 synów urzędników i podurzędników.

Obrządku rzymsko-katol. było uczniów 27, obrządku grecko-katol. 12 uczniów.

Przygotowanie naukowe posiadało: 29 uczniów szkołę ludową, 6 uczniów 2 klasę gimnazyalną, 4 uczniów szkołę wydziałową.

Według wieku było: w wieku 27 lat 1 uczeń, w wieku od 20 do 22 lat 9 uczni, w wieku 19 lat 9 uczniów, w wieku 18 lat 7 uczinów, w wieku 17 lat 7 uczniów, w wieku 16 lat 5 uczniów, w wieku 15 lat 1 uczeń.

Egzamina końcowe odbyły się w dniach 18. i 19. czerwca b. r. w obecności p. Dr. Ignacego Szyszyłowicza, radcy Wydziału krajowego. Ośmiu uczniom roku III. na podstawie egzaminu końcowego i z uwzględnieniem postępów z nauk w czasie 3 letniego pobytu w szkole i praktycznego uzdolnienia do zawodu gospodarczego wydano świadectwa ukończenia nauk, jeden zaś uczeń otrzymał świadectwo z postepem niedostatecznym. Z tych dziewięciu uczniów dwóch wzięto do wojska i ci rozpoczną służbę wojskową w październiku, dwóch chcąc się poświęcić zawodowi nauczycielskiemu uda się celem dalszego kształcenia do seminaryum nauczycielskiego, reszta zaś w liczbie pięciu, objęła posady pomocników gosdodarczych przy gospodarstwach większych.

Dyrekcya mając w tym roku na roku III. bardzo małą ilość wychowanków, zwłaszcza że czterech z nich nie mogło objąć posad pomocników gospodarczych, nie była w stanie zaspokoić w dwóch trzecich częściach popytu służbodawców za wychowankami szkoły.

Z byłych uczniów tutejszej szkoły gospodaruje kilku na własnych majątkach, znaczna ich część znajduje się przy większych gospodarstwach, a mała stosunkowo liczba poświęciła się innym zawodom.

VI. Sprawy internatu.

Pomieszczenie dla uczniów składa się z 4 sal sypialnych, 1 czytelni, 2 sal naukowych i 1 jadalni. Regulamin internatu w porównaniu do lat ubiegłych nie uległ żadnej zmianie. Kuchnia zakładowa prowadzoną była jak lat ubiegłych we własnym zarządzie. Koszt wiktu jednego ucznia wynosił około 18 do 20 kor. miesięcznie. Koszt ubrania i oprania jednego ucznia wypadł w roku 1902/1903 okrągło na 65 kor. W ubiegłym roku szkolnym z powodu ostrej zimy tudzież zimnej i słotnej wiosny, zapadali uczniowie często na choroby z zaziębienia pochodzące. Jeden uczeń zmarł na chorobę gruźliczą.

VII. Budynki szkolne.

W roku szkolnym 1901/2 pokryto budynek szkolny i stajnię na nowo gontem. Przystąpiono również do próbnego wiercenia studni, musiano jednak wykopania zaniechać, gdyż próbne wiercenie wykazało rezultat ujemny. W październiku roku szkolnego 1901/1902 zgorzał murowany budynek mieszczący stajnię, wozownię, pralnię, drewutnię, pomieszkanie nauczyciela do nauk elementarnych i pomieszkanie instruktora.

Pożar powstał prawdopodobnie z komina pralni. Budynek ten odbudowano i pokryto dachówką. Rozszerzono pralnię, wozownię i stajnię. Stajnię urządzono tak, że w niej znajdzie pomieszczenie oprócz koni do posług szkolnych, także kilka sztuk bydła

i kilka sztuk trzody chlewnej. Po usunięciu z budynku tego miejsc ustępowych i drewutni okazała się konieczna potrzeba postawienia tych ubikacyj na osobności, — co też uskuteczniono.

W roku szkolnym 1902/3 prócz pomniejszych naprawek około budynków szkolnych odnowiono kosztem nadzwyczajnych kredytów wszystkie sufity w budynku głównym szkolnym, jak również podciągnięto w dwóch pokojach kierownika szkoły walące się sufity. Oprócz tego zbudowano lodownię murowaną i sklepioną, która niezbędną się okazała do przechowywania artykułów żywności w porze letniej. Odnowionio także drzwi w budynku głównym szkolnym i okna w pomieszkaniu nauczyciela do nauk elementarnych.

VIII. Kronika szkoły.

W roku 1902/1903 zwiedzili szkołę Inspektor kultury krajowej, c. k. Radca Dworu, Władysław Struszkiewicz, J. Wny P. baron Romaszkan jako opiekun kilkakrotnie, Radca Wydziału krajowego Dr. Ignacy Szyszyłowicz, nadto okoliczne obywatelstwo i włościanie.

W gronie nauczycielskiem w ubiegłym roku szkolnym zaszła ta zmiana, że zastępca nauczyciela do nauk fachowych, p. Jan Horbań, będąc poważnie chorym, otrzymał urlop i udał się do sanatoryum w Görbersdorf, w miejsce jego zaś zamianował Wydział krajowy zastępcą nauczyciela fachowego, p. Jana Profica, asystenta Akademii rolniczej w Dublanach.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence.

Horodenka, dnia 21. sierpnia 1903.

Przemysław Cholewa.

Alegat 3. do sprawozdania Wydziału krajowego L. W. 66.888/904.

Sprawozdanie

Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy za rok 1901/2 i 1902/3.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Jagielnicy, założona staraniem Wydziału krajowego i ofiarnością J. E. Karola hr. Lanckorońskiego, ma na celu wychowanie i kształcenie na uzdolnionych praktycznych gospodarzy przedewszystkiem synów włościańskich, którzyby w przyszłości osiadłszy na ojcowiznie mogli wzorem swym przyczynić się do podniesienia gospodarstw włościańskich. W przyjęciu do szkoły mają pierwszeństwo ci synowie włościan, których obszerniejsza i zamożniejsza ojcowizna daje rękojmię, że po ukończeniu szkoły zostaną na własnem gospodarstwie.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Antoni Świeżawski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczy rolnictwa, zarządu gospodarskiego, rachunkowości gospodarskiej, tudzież ustaw mających związek z gospodarstwem, a nadto prowadzi całe gospodarstwo szkolne.
2. Włodzimierz Grodzki, drugi nauczyciel fachowy, uczy hodowli zwierząt domowych i wstępnych wiadomości z nauk przyrodniczych.
3. Szymon Morozowicz, nauczyciel do nauk ogólnie kształcących, uczy języka polskiego i ruskiego, rachunków, geografii i historyi, kaligrafii i rysunków oraz kieruje ogrodem szkolnym, wdrażając uczniów praktycznie w hodowlę drzew.
4. Obowiązki instruktora pełnili dwaj praktykanci, ukończeni uczniowie tutejszej szkoły, którzy pod kierunkiem nauczycieli fachowych uczyli wykonywania wszelkich robót ręcznych i dozorowali uczniów przy robotach gospodarskich.
5. Ks. kanonik Eliasz Matkowski gr. kat. proboszcz w Świdowej, uczy religii w 2 godzinach tygodniowo na I. i II. roku nauki.
6. Ks. kanonik Józef Gliński rzym. kat. proboszcz w Jagielnicy, uczy religii na III. roku nauki 1 godzinę tygodniowo.
7. Włodzimierz Lewicki, kontrolor c. k. fabryki tytoniu, uczył szczegółowej uprawy tytoniu po jednej godzinie tygodniowo w okresie wiosennym i jesiennym.

III. Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka teoretyczna.

Rodzaj i treść wszystkich nauk podane zostały w sprawozdaniu z roku 1890/1. Na I roku przeważają nauki elementarne ogólnie kształcące i podstawowe, a także zaczynają się już na tym roku wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych. Na II. roku obok elementarnych i przyrodniczych rozpoczynają się nauki zawodowe i te na III. roku przeważają.

b) Nauka praktyczna ma swoją główną podstawę w gospodarstwie szkolnem. Uczniowie są zajęci codziennie w gospodarstwie, mianowicie przez 9 miesięcy (to jest od 1. października do końca czerwca) uczniowie tylko jednego roku lub dwu lat naprzemian, zaś przez trzy miesiące letnie uczniowie wszystkich trzech lat. — Oprócz tego kolejno po 6-ciu uczniów obsługuje przez cały tydzień inwentarz żywy, a jeden pełni służbę gumiennego. Uczniowie III. roku są przewodnikami w tych robotach, a oprócz tego prowadzą kolejno rachunkowość gospodarstwa szkolnego przez zapisywanie poszczególnych dat w dzienniku robocizny, w rejestrach gospodarskich i mleczarskich, w dzienniku kasowym i księdze kontowej i sporządzają raporta tygodniowe obrotów gospodarstwa szkolnego. Nauczyciele fachowi i praktykanci wskazują uczniom poprawne wykonywanie robót gospodarskich, ich właściwy cel i skutek zależnie od stosownej pory wykonania. Nauczyciel rolnictwa a zarazem dyrektor szkoły kieruje całem gospodarstwem szkolnem i dozoruje bezpośrednio inwentarza żywego i obchodzenia się z nabiałem.

Praktykanci są głównymi bezpośrednimi dozorcami pracujących w gospodarstwie uczniów; jeden dozoruje przeważnie robót polnych, a drugi na obejściu gospodarskiem. Tym sposobem uczą się uczniowie pod okiem nauczycieli i obrabiają całe gospodarstwo szkolne s a m i bez najemnego robotnika, a przez cały 3-letni peryod nauki ma każdy uczeń dosyć sposobności do nabrania należytej wprawy w wykonywaniu wszelkich robót w gospodarstwie.

IV. Środki naukowe.

1. Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne na obszarze 31 morgów roli z odpowiednimi budynkami i własnym inwentarzem. (O gospodarstwie bliższe szczegóły pod IX).

Nadto służą do demonstracyi i ćwiczeń przy nauce:

2. Sad ze szkółką owocową, ogród warzywny i pasieka.

3. Pólko do uprawy roślin okazowych, na którem na małych grządkach uprawia się te z ważniejszych roślin, których niema na polu należącem do gospodarstwa.

4. Zbiory środków naukowych.

5. Biblioteka dzieł gospodarskich, naukowych i ludowych, obejmująca obecnie 1.555 dzieł. — Nadto prenumeruje się 1 gazetę polityczną, z rolniczych zaś: „Gazetę rolniczą“, „Ziemianina“, „Poradnik gosp.“ (Poznań), „Bartnika“, „Landw. Unterrichtszeitung“, „Oekonom“, „Ogrodnictwo“ — „Rolnika“ i „Tygodnika rolniczego“ (bezpłatnie) z pism ludowych: „Niedzielę“ z biblioteką „Macierzy“, „Gazetę świąteczną warszawską“, „Przewodnika Kółek rolniczych“, „Powściągliwość i Pracę“, „Przewodnika katolickiego“ z Poznania, „Zorzę“, „Ojczyznę“ i wydawnictwo dziełek ludowych polskich i ruskich.

Do nauki i zajęcia uczniów w porach roku, w których przy gospodarstwie mniej zatrudnienia — służy warstat stolarski i kołodziejski z tokarnią, na których uczniowie wykonują naprawki narzędzi gospodarskich.

V. Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1901/902 było na I-ym roku uczniów 13, na II-gim 14, a na III-cim r. 11, czyli razem 38.

Według wieku było: mających 15 lat 1 uczeń, 16 lat 5-ciu uczniów, 17 lat 7-miu uczniów, 18 lat 8-miu uczniów, 19 lat 12-tu uczniów, 20 lat 3-ech uczniów, 21 lat dwóch uczniów. — Wszyscy ci uczniowie przed wstąpieniem do tutejszej szkoły, ukończyli szkołę ludową.

Według powiatów było: z czortkowskiego 22, z buczackiego 6, z borszczowskiego 4, a po 1 uczniu z następujących powiatów: Husiatyn, Rohatyn, Przeworsk, Jarosław, Cieszanów i 1 z Podola Rosyjskiego.

Z 13 uczniów I. roku przeszło na rok II. 11, z 14 uczniów II. roku przeszło na rok III. 13, zaś na bieżący rok szkolny przyjęto 11 uczniów nowych.

Cały kurs 3-letni w roku szkolnym 1901/902 ukończyli następujący uczniowie: 1. Iżewski Stanisław, 2. Malicki Władysław, 3. Rudyk Wojciech z bardzo dobrym postępem, 4. Adamowski Jan, 5. Chadala Franciszek, 6. Jagiełłowicz Wojciech, 7. Prokopowicz Seweryn, 8. Sapływy Jerzy, 9. Szymberski Władysław, 10. Tretiak Bazyli z postępem dostatecznym — 1 uczeń opuścił zakład przed samym egzaminem.

W roku szkolnym 1902/903 było na I. oddziale (roku nauki) 13 uczniów, na II. 13 uczniów, a na III. 11 uczniów — razem 37-miu.

Według wieku było: mających z końcem roku szkolnego 16 lat 4 uczniów, 17 lat 9, 18 lat 8, 20 lat 6, 21 lat 1 uczeń.

Z uczniów tych ukończyło przed wstąpieniem do naszego zakładu szkołę ludową 34, wydziałową 2, I-szą klasę gimnazyalną 1 uczeń.

Według powiatów było: z czortkowskiego 22, z buczackiego 4, z borszczowskiego 1 i z jarosławskiego 2 uczniów.

Według zatrudnienia rodziców było: synów włościan 34, ekonomów 2 i 1 syn nauczyciela ludowego.

Wszyscy uczniowie z wyjątkiem jednego przeszli z II. roku na III., a wszyscy bez wyjątku z I. roku na drugi. Na własnym koszcie było 2 uczniów. — Nowych uczniów przyjęto 13-tu.

Cały kurs nauk ukończyli w roku szkolnym 1902/903 następujący uczniowie: 1) Jan Kułaga i 2. Stanisław Storożuk z postępem dobrym, 3. Szymon Bruchal, 4. Eliasz Ciupak, 5. Jakób Czornij, 6. Franciszek Hawro, 7. Tadeusz Lewicki, 8. Władysław Noworolski, 9. Józef Obodiak, 10. Franciszek Sucharek i 11. Antoni Szczerbicki z postępem dostatecznym.

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Z uczniów, którzy ukończyli szkołę w roku 1902 wstąpiło dwóch do seminaryum nauczycielskiego, jeden pozostał w szkole jako praktykant, jednego wzięto do wojska, reszta wstąpiła do służby w większych majątkach ziemskich.

Z uczniów, którzy ukończyli szkołę w roku 1903 jeden wstąpił do wojska, 2 zostało w domu, a 8-miu umieściło się w gospodarstwach większej własności. O dawniejszych uczniach w sprawozdaniu z r. 1900/1 podana była obszerniejsza wzmianka, do tego wypada nadmienić, że Grzegorz Hołyk, który w 1898 r. ukończył naszą szkołę i potem w Dziewiętnikach u hr. Szeptyckiego był pomocnikiem gospodarskim, po odbyciu 3-letniej służby wojskowej w uznaniu należytego pełnienia obowiązku otrzymał w Dziewiętnikach samoistne kierownictwo gospodarstwa, gdzie znowu w bieżącym roku ukończonego ucznia Noworolskiego wzięto jako pomocnika.

I w drugim majątku, Przyłbicach, otrzymują posady naszej szkoły uczniowie, tylko służba wojskowa wyrywa ich z zawodu gospodarskiego; ogółem obowiązek 3-letniej służby wojskowej jest wielką przeszkodą w należytym pożytku z uczniów niższych szkół rolniczych dla gospodarstw wiejskich.

VII. Sprawy internatu.

Uczniowie pomieszczeni są wraz z praktykantami w głównym budynku na piętrze w trzech salach sypialnych, na dole znajdują się trzy sale naukowe i infirmerya.

Koszt ubrania wraz z obuwiem i opraniem jednego ucznia wynosił w r. 1902/3 103·93 K. Stołowanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie. Sposób ten okazał się najwłaściwszym, gdyż wypada taniej i pozwala należycie spieniężyć produkta własnego gospodarstwa. Wdraża się też uczniów w oszczędniejsze gospodarstwo domowe, bo każdy

uczeń (z II. roku) pełni kolejno przez miesiąc służbę szafarza, wydając do kuchni artykuły spożywcze, na wagę podług przepisu, pod kontrolą praktykanta i nauczyciela do nauk elementarnych. Uczniowie zajmują się również pod nadzorem nauczyciela hodowli przeróbką mleka i tym sposobem mają najlepszą naukę praktycznego i należytego obchodzenia się z nabiałem i użycia wirówki, tudzież innych poprawnych przyrządów w gospodarstwie nabiałowem używanych. — Koszt wyżywienia jednego ucznia wynosił w r. 1902/3 159 K 06 gr. czyli 13 K 25 gr. miesięcznie.

Nadzór bezpośredni nad internatem wykonuje nauczyciel do nauk elementarnych przy pomocy praktykantów.

Stan zdrowotny był pomyślny, ciężkich bowiem epidemicznych chorób nie było wcale. — Wizyt lekarskich było 161; koszt lekarza wynosił 344 K — apteka zaś 146 K 94 gr.

VIII. Budynki szkolne

nie potrzebowały żadnych zmian, wykonano tylko zwyczajne roboty, potrzebne dla utrzymania budynków w normalnym stanie.

XI. Gospodarstwo szkolne.

1. Obszar ziemi o powierzchni 31 morgów do gospodarstwa szkolnego należący obejmuje tylko samą rolę a to: 21 morgów obok budynków szkolnych w jednym kawałku (własność J. E. hr. Lanckorońskiego) i 10 morgów w 4 parcelach blisko siebie w obrębie gminy Ułaszkowce położonych, oddalonych około 3 kilometry od budynków szkolnych, a zakupionych na własność szkoły kosztem funduszu krajowego.

2. Budynki gospodarskie, bliżej opisane w poprzednich sprawozdaniach, są w zupełnie dobrym stanie.

3. Inwentarz martwy pomnożono w bieżącym roku zakupnem siewnika 11-to rzędowego „Agricola“, stosownego dla gospodarstw mniejszych.

4. Inwentarz żywy składa się z koni roboczych, bydła rogatego i trzody chlewnej. — Owiec z braku pastwiska nie utrzymuje się.

a) Koni roboczych zwykłych fornalskich zakupywanych w miarę potrzeby utrzymuje się sztuk 4.

b) Bydła rogatego utrzymuje się 6—8 sztuk, 3—4 jałowic, 1—2 cieląt oraz 1 buhaja subwencyjnego rasy Simental. Do utrzymania krowiarni w należytej ilości i dla odmłodnienia jej przysadza się co roku 1 lub 2 cieliczki, co roku też przybywa 1 krowa pierwiastka, a najstarszą lub mniej mleczną sprzedaje się. Dwuletnie jałówki przyucza się do pociągu, aby później jako krowy mogły być użyte do zaprzęgu w pomocniczych sprzężajnych robotach. Buhaja subwencyjnego rasy Simentalskiej dopuszcza się według instrukcyi Tow. gosp. do krów włościan za opłatą, która wraz z subwencyą pokrywa koszta utrzymania buhaja. Buhaja używa się także umiarkowanie do pociągu, a to do dowózki paszy zielonej, snopów, drew, wywózki gnoju i t. p. Mleka od 6 krów otrzymuje się w przecięciu 12.000 litrów — w r. 1901/2 uzyskano 17.755 l., zaś w r. 1902/3 19.171 litrów. Mleko oddaje się na rachunek stołowania uczniów w cenie po 9 groszy za 1 litr. W tej samej cenie bywa sprzedawane zbywające mleko także stronom. Mleko i wyroby nabiałowe wystarczają nietylko na potrzeby zakładu, ale pozostaje jeszcze pewna ilość do spieniężenia, mianowicie od czasu zaprowadzenia wirówki (Alfa Baby), przy pomocy której uzyskuje się masło wyborowej jakości.

c) Trzoda chlewna po przebytej przed 2-ma laty zarazie już jest odnowioną knurem Yorkschire z zarodowej chlewni J. W. br. J. Brunickiego i 3 lochami ze szkoły rolniczej w Bereźnicy. Hodowla świń skierowaną jest na sprzedaż prosiąt odsanych i na mały dochowek materyału żeńskiego. Podstawę żywienia świń stanowią w zimie drobne ziemniaki z gospodarstwa własnego, a z kuchni oskrobiny ziemiaczane, dla stosownego zaś unormowania paszy dokupuje się grysu; w lecie znowu głównem pożywieniem jest lucerna, odpadki kuchenne i nabiałowe, (mleko zbierane, serwatka).

Etatu służby gospodarskiej niema żadnego, bo uczniowie sami obrabiają i obsługują całe gospodarstwo szkolne, które porachunkiem opłaca zarobek uczniów (około 800 K rocznie). Koszt ten obrobienia gospodarstwa szkolnego przez uczniów co roku uwidoczniony jest cyframi w rozchodach gospodarstwa szkolnego (obecnie: obsługa koni 24 K, obsługa bydła rogatego 98 K, obsługa trzody chlewnej 24 K, robocizna folwarczna 627 K 40 gr., robocizna na polu tytoniowem 49·40 K) — razem w całym roku koszt robocizny wynosił 822·80 K.

Bliższe szczegóły odnoszące się do zasad prowadzenia gospodarstwa szkolnego objęte są osobnym planem gospodarskim, który podała dyrekcya w sprawozdaniach z lat poprzednich.

Wynik z gospodarstwa rolnego w roku 1902/903 był następujący:

Gatunek płodu	Powierzchnia		Plon							Uwaga
			w ziarnie		w słomie i plewie	w sianie	w głąbiach	w liściach	z 1 morga w ziarnie	
	morgi	s. □	celny	pośledni	Kilogramy					
żyto	1	893	2037	40	6005	—	—	—	1314	
pszenica	5	973	6723	74	18151	—	—	—	1200	
jęczmień	1	1007	2041	31	3417	—	—	—	1252	
owies	3	1521	4700	—	8276	—	—	—	1190	
groch Viktorya	1	1110	2636	—	4094	—	—	—	1559	
kukurudza	2	1260	4168	—	7642	—	—	—	1495	
fasola	—	513	477	—	500	—	—	—	1491	
wyka	—	533	438	—	692	—	—	—	1326	
mak	—	60	16·5	—	—	—	—	—	440	
ziemniaki	1	928	—	—	—	—	22279	—	14190	
buraki pastewne	1	1039	—	—	—	—	57382	—	34798	
marchew	—	246	—	—	—	—	3361	—	21860	
kapusta 24 kop.	—	200	—	—	—	—	2040	—	16320	
mięszanki na siano	1	90	—	—	—	2010	—	—	1914	
konicz na siano i nasiona	3	1400	27	—	300	11027	—	—	nasienie 27 siano 2849	
traw nasiennych	—	100	10	—	220	—	—	—	160	
zielonej paszy	4	148	—	—	—	—	—	—	—	
tytoń	—	600	—	—	—	—	—	290	773	
okazowe pole	—	200	—	—	—	—	—	—	—	
	31	—	23253·5	145	49297	13037	85062	290	—	

Kukurydza przez wczesne przymrozki nie dojrzała.

W r. 1902/3 przeprowadziliśmy na polach szkolnych próbne uprawy z kilkoma odmianami jęczmienia, owsa, buraków pastewnych i ziemniaków. W zestawionych poniżej wynikach prób podajemy zbiór każdej odmiany z 1 morga w kilogramach.

				zawartość mączki %
Jęczmień	Hanna	=	1570	
„	Goldtorp	=	1390	
„	Imperial	=	1266	
„	Krikri	=	1225	
„	Chevalier	=	662	
Owies	Ligowo z Mikulic	=	1383	
„	Górski olbrzymi	=	1776	
„	Glimingen	=	1030	
„	Potato	=	973	
„	Ligowo	=	949	
„	Węgierski	=	935	
„	Heinego najplen.	=	709	
Buraki pastewne	Globe	=	390 q	
„	Ideal	=	369 „	
„	Vauriac	=	360 „	
„	Różowe półcukr.	=	354 „	
„	Białe „	=	347 „	
„	Mamut czerw.	=	315 „	
Ziemniaki	Imperator	=	17579	19·54
„	Taczała	=	17447	20·06
„	Aurora	=	17220	17·59
„	Ateny	=	16860	22·18
„	Lech	=	16408	21·08
„	Nieb. olbrz.	=	14656	21·57
„	Gracya	=	14400	
„	Marius	=	14400	
„	Zagłoba	=	13372	25·58
„	Manitoba	=	13841	16·54
„	Karmazyn	=	13643	25·48
„	Topaz	=	13428	22·79
„	Topor	=	12862	
„	Różanne	=	12588	20·65
„	Ostoja	=	12050	23·27
„	Piast	=	11148	25·58
„	Perkun	=	9614	22·28

2. W dziale produkcyi zwierzęcej.

a) Krowiarnia: Stan 30. czerwca 1903 rokn: 6 krów, 4 jałówki, 1 buhaj subwencyjny.

W ciągu roku udojono od 7 krów mleka 19171·75×9 gr. = 1725 K 45 gr.
sprzedano 6 cieląt . . . . . 99 „ — „
„ 2 wybrakowane krowy i chorą jałówkę za 315 „ — „
Razem . 2139 K 45 gr.

Na wirówce oddzielono mleka 10.057·35 l., z czego uzyskano masła 377·40 kg zatem na 1 kg masła wypada 27 l. mleka w przecięciu.

b) Trzoda chlewna: Stan 30. czerwca 1903: 1 knur 2 roczny, 1 locha $2^1/_2$ roczna 3 lochy po $1^1/_2$ roku oraz 12 prosiąt 5-tygodniowych. Za sprzedanych 36 prosiąt i wybrakowaną lochę uzyskano 448 K. Nawozem uzyskanym od powyżej wymienionego inwentarza i 4 koni podobnie jak w poprzednich latach użyźniło się $10^1/_2$ morga roli nawozem stajennym przechowywanym ciągle pod bydłem w krowiarni, w tym celu wzorowo urządzonej. Oprócz tego użyźnia się lucernisko kompostem, urobionym przeważnie z ludzkich odchodów.

Przy tak znacznych zasobach własnych środków użyźniających bardzo tylko mało używa się nawozów sztucznych, zwłaszcza że one w suchym klimacie podolskim nie opłacają się często.

Pod względem finansowym przedstawia się wynik gospodarstwa szkolnego w roku 1902/903 jak następuje:

Rozchody: **Przychody:**

I. Ogólne.

	K.		K.
Ubezpieczenie budynków gosp.	84·02		
Utrzymanie „ „	68·28		
Czynsz za grunta skarbowe	120·38		
Podatek gruntowy	36·94		
Razem	309·62		

II. Inwentarz martwy.

1) Maszyny i narzędzia:

Wartość maszyn 1/7 1902	949·28	Wartość maszyn i narzędzi 30/6 1903	1216·90
Przykupno, odnowienie i utrzym.	784·02		
Razem	1733·30	Razem	1216·90

2) Uprząż:

Wartość uprzęży 1/7 1902	54·36		
Przykupno, odnowienie i utrzym.	137·48	Wartość uprzęży 30/6 1904	62·80
Razem	191·84	Razem	62·80

III. Inwentarz żywy.

a) konie robocze:

Wartość 1/7 1902 (1=100, 1=210 1=300)	710·—	Wartość 30/6 1903 (1=80, 1=100 1=200, 1=300)	680·—

b) bydło rogate:

Wartość 1/7 1902:					Wartość 30/6 1903:		
7 krów	3230 kg	4418×40			6 krów o wadze 2955 kg	4475×40	
3 jałówki	840 „				4 jałówki „ 1520 „		
2 cieląt	348 „		=	1767·20		=	1790·—
Razem				1767·20	Razem		1790·—

c) trzoda chlewna:

Wartość 1/7 1902:					Wartość 30/6 1903:		
knur	105 kg	394×60			knur 200 kg	660×60	
3 loszki	114 „		= 236·40		4 lochy 460 „		= 396
2 lochy roczne	175 „						
4 prosiąt 10-dniowych	8 K.			244·40	12 prosiąt 5 tyg. po 5 k.	= 60	456·—
Razem				244·40	Razem		456·—

Rozchody: **Przychody:**

IV. Zapasy płodów rolnych.

	K.		K.
Pozostałość 1/7 1902:		Pozostałość 30/6 1903:	
żyta 1220×14	170·80	żyta 1813×12	217·56
pszenicy 296×19 . . .	56·24	pszenicy 1272×14 . . .	178·08
owsa 319×14	44·66	jęczmienia 275×10 . . .	27·50
grochu 65×18	11·70	owsa 607×10	60·70
kukurudzy 5095×12 . . .	611·40	grochu 628×16	100·48
fasoli 125×13	16·25	kukurudzy 754×13 . . .	98·02
gorc zycy 3×20	—·80	wyki 153×10	15·30
koń skiego zębu 22×26 . .	5·72	fasoli 57×14	7·98
grysu 47×8	3·76	grysu 73×8	5·84
pośladu 21×6	1·26	pośladu 10×6	—·60
sorga 14×28	3·92	maku 6·9×50	3·45
ziemniaków 446×3 . . .	13·38	ziemniaków 321×1 . . .	3·21
buraków ćwikł. 100×2 . .	2·—	Razem .	718·72
„ nasien. 5×1 . . .	5·—		
Razem .	875·70		

V. Obroty bieżące.

1) *Na rachunek produkcyi zwierzęcej.*

a) konie robocze:

Gotówką:	
Kucie koni	54·92
Przykupno ziarna 600 . . .	75·40
Drobne sprzęty	11·16
Porachunkiem: obsługa 120 dni .	24·—

Z własnego gospodarstwa:		We własnem gospodarstwie:
Ziarna	6376 kg	Robocizna dni parokonnych 245.
Siana	3316 „	Produkcya obornika 300 q.
Buraków . . .	4192 „	
Marchwi . . .	288 „	
Słomy	7557 „	
Razem .	165·48	

b) bydło rogate:

Gotówką:		Za mleko 18992·5×9 . .	1709·31
Odnowienie inwent. martwego .	15·96	„ 6 cieląt	99·—
Mleko dla cieląt pełne 92·75×9 .	8·34	„ 2 krowy i 1 jałówkę . .	315·—
Grys 1182 kg.	93·31	„ skopowe 79 po 1 K . .	79·—
Makuch 1400 kg	98·—	Subwencya na utrzymanie buhaja	120·—
Sól 150 kg	19·40	Za odsprzedaną sól . . .	—·98
Przykupno krowy	152·—	Razem .	2323·29
Ubezpieczenie buhaja . . .	3·38		
Porachunkiem: obsługa 490 dni .	98·—		
Razem .	488·39		

Rozchody:	K	Przychody:	K
Z własnego gospodarstwa:		We własnem gospodarstwie:	
Ziarna . . . 1732 kg		Obornika 1850 q.	
Siana . . . 8586 „			
Słomy . . . 27788 „			
Plewy . . . 700 „			
Buraków . . . 53409 „			
Marchwi . . . 3078 „			

c) trzoda chlewna:

Gotówka:		Sprzedaż prosiąt 37 sztuk .	448·—
Mleko zbierane 1043·25×4 g .	41·73	Za grys spożyty przez bydło .	29·92
Maślanki 99·5×2 . . .	1·99	Razem .	477·92
Grysu 616 kg	56·26		
Różne pomniejsze koszta . .	7·40		
Porachunkiem: obsługa 120 dni .	24·—		
Razem .	131·38		

Z własnego gospodarstwa:		We własnem gospodarstwie:	
Ziarna . . . . 1116 kg		Produkcya obornika 100 q.	
Ziemniaków . . . 6105 „			
Buraków . . . 1865 „			
Plew . . . . 485 „			
Słomy . . . . 1912 „			

2) *Na rachunek produkcyi roślinnej.*

a) folwarcznej:

Gotówką:		Gotówką ze sprzedaży i porachunk.:	
Za kupno nasion	142·44	Za żyto . . . 1322 kg	178·50
„ „ nawozów . . .	8·60	„ pszenicę . . 5368 „	793·28
Tępienie szkodników . . .	28·56	„ kukurudzę . . 4568 „	595·20
Ubezpieczenie płodów roślinnych od ognia i gradu . .	100·05	„ ziemniaki . . 12713 „	302·12
Robocizna (porachunk) 3137 dni	627·40	„ groch . . . 1744 „	279·04
		„ fasolę . . . 428 „	71·05
We własnem gospodarstwie:		„ jęczmień . . 771 „	92·52
Robocizna sprzężajna parokonnych dni 242		„ owies . . . 1195 „	145·40
Nawozu stajennego użyto 2100 q.		„ mak . . . 8·80 „	5·28
		„ kapustę 25 kóp i 29 gł. .	82·42
		„ brzankę 2·8 kg . . .	1·68
		„ nasiona ogrodowe . . .	—·70
		„ koński ząb 1 kg . . .	—·28
		„ buraki past. 400 ćwikł. 150 kg.	6·—
		„ buraków nasienie 2·11 kg .	1·41
		Opust na nasionach i szkoda wyrządzona	16·12
Razem .	907·05	Razem .	2571·—

We własnem gospodarstwie wysiano:	na ziarno	na paszę
żyta	169 kg	
pszenicy	379 „	
jęczmienia	174 „	
owsa	340 „	20 kg
grochu	309 „	20 „
wyki	37 „	245 „
kukurudzy	58·5 „	3·15 „
fasoli	47 „	
ziemniaków	3306 „	
koniczyny		28·85 „
traw		35·— „
sorga		29·— „
końskiego zębu		65·75 „
moharu		10·— „
maku	0·8 „	
buraków		17·85 „
marchwi		0·50 „

Karma podana przy inwentarzu żywym.

Rozchody: **Przychody:**

b) pole tytoniowe:

	K		K
Gotówką:			
Ubezpieczenie od gradu . .	12·52	Za liście tytoniowe 290 kg .	179·42
Szpagat, haczki i iglice . .	13·28	Razem .	179·42
Robocizna (porachunkiem) 247 d.	49·40		
Razem .	75·20		

Z własnego gospodarstwa:
Obornika 150 q.
Robocizny sprzężajnej 3 dnie.

Zamknięcie.

	Dług		Mienie	
	K	gr.	K	gr.
I. Ogólne	309	62	—	—
II. Inwentarz martwy: 1) Maszyny i narzędzia . . .	1733	30	1216	90
2) Uprząż	191	84	62	80
III. Inwentarz żywy: a) konie robocze	710	—	680	—
b) bydło rogate	1767	20	1790	—
c) trzoda chlewna . . .	244	40	456	—
IV. Zapasy płodów rolnych	875	70	718	72
V. Obroty bieżące w r. 1902/903:				
1) Produkcya zwierzęca: a) konie robocze . . .	165	48	—	—
b) bydło rogate . . .	488	39	2523	29
c) trzoda chlewna . . .	131	38	477	92
2) Produkcya roślinna: a) folwarczna . . .	907	05	2571	—
b) pole tytoniowe . . .	75	20	179	42
Razem . .	7599	56	10476	05
Po strąceniu wydatków (w tem robocizna uczniów 822 K 80 gr.)	—	—	7599	56
Pozostaje czysty dochód . .	—	—	2876	49

czyli z 1 morga: 92 K 79 gr.

X. Kronika szkoły.

Oprócz zwyczajnych odwiedzin urzędowych Radcy Wydziału krajowego, dr. Ignacego Szyszyłowicza, i Radcy dworu, Władysława Struszkiewicza, odwiedził szkołę także J. E. Karol hr. Lanckoroński wraz ze swym pełnomocnikiem i opiekunem szkoły W. P. Józefem Krokowskim.

W r. 1902 odbyło się w zakładzie powiatowe zgromadzenie Towarzystwa Kółek rolniczych przy licznym udziale nauczycieli ludowych z okręgu czortkowskiego pod przewodnictwem inspektora Krukiewicza. Uczestnicy zebrania zwiedzili gospodarstwo szkolne, korzystając z wyczerpujących wyjaśnień i pouczeń kierownika i nauczycieli szkoły rolniczej.

W bieżącym roku z inicyatywy dyrekcyi szkoły zawiązano w sąsiedniej wsi Nagórzance Kółko rolnicze, którego członkowie co niedzieli popołudniu zgromadzają się w krajowej niższej szkole rolniczej w Jagielnicy. Na tych zebraniach miewają nauczyciele tutejszej szkoły wykłady z dziedziny rolnictwa, hodowli, nauk przyrodniczych i sadownictwa, i ogółem wdraża się członków Kółka w postępowsze urządzenia i zarządzenia gospodarstwa szkolnego — przytem ułatwia się im nabycie korzystniejsze nasion gospodarskich, ogrodowych i przedmiotów spożywczych oraz udziela się do zasiewu nie używanego dotąd przez włościan siewnika rzędowego, i tak powoduje między włościanami wprowadzenie tak pożądanego dla warunków podolskich siewu rzędowego.

Z Dyrekcyi kraj. niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy.

Jagielnica dnia 31. sierpnia 1903.

Antoni Świeżawski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach za rok szkolny 1901/02 i 1902/03.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Kobiernicach założona w r. 1885, kształci synów włościan na uzdolnionych gospodarzy praktycznych, a również z pożytkiem pomocników do większych gospodarstw, którzy są zawsze w większej ilości poszukiwani, aniżeli Dyrekcya z pośród wychowanków szkoły polecić może.

II. Skład grona nauczycielskiego

1) Adolf Poniński, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczy rachunkowości gospodarskiej, ustaw mających styczność z gospodarstwem, hodowli, zarządu gospodarskiego, prowadzi administracyę zakładu i gospodarstwa szkolnego.
2) Ludwik Kawecki, nauczyciel fachowy do 23. lipca 1902 potem przeniesiony do niższej szkoły rolniczej w Dublanach).
3) Stanisław Kostka, przydzielony do zakładu w dniu 20. grudnia 1902 na praktykę nauczycielską, uczył nauk przyrodniczych, rolnictwa, mleczarstwa, prowadził mleczarnię i ogród szkolny.
4) Józef Zageczek, nauczyciel do nauk elementarnych.
5) Jan Kamiński, instruktor robót praktycznych, prowadził również z uczniami ćwiczenia gimnastyczne i straży ogniowej.
6) Ks. Gabryel Bobrowski, z zakonu Braci Mniejszych, udzielał nauki religii.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka dzieliła się na naukę teoretyczną i praktyczną.
W zimowem półroczu każdy kurs ma 2 dnie z rzędu nauki, a jeden dzień praktyki, natomiast w półroczu letniem 1 dzień nauki, a 2 dnie z rzędu praktyki.
Ilość godzin poszczególnych przedmiotów tygodniowo wynosiła w półroczu zimowem :

Rok nauki	I.	II.	III.
Religia	1	1	1
Język polski	4	3	2
Rachunki	4	3	2

Historya i geografia	3	2	2
Kaligrafia i rysunki	3	2	1
Nauki przyrodnicze	5	2	—
Rolnictwo	—	4	4
Hodowla i weterynarya	—	3	5
Mleczarstwo	—	—	2
Zarząd gospod.	—	1	2
Ćwiczenia gimnastyczne	2	2	2
Razem	22	23	23

Nauka praktyczna opiera się o gospodarstwo szkolne, w którem wszelkie roboty wykonują uczniowie sami pod kierunkiem nauczyciela fachowego i pod nadzorem instruktora. Codziennie wieczór omawia się z uczniami prace w ciągu dnia wykonane i zajęcia na dzień następny. — Uczniowie z końcem każdej służby w gospodarstwie składają szczegółowy, pisemny raport.

W czasie zimowym zajmowali się uczniowie stelmacharstwem, a mianowicie naprawą statków gospodarskich, robieniem koszyków itp. o ile na to pozwalał zapas materyału i narzędzi.

IV. Środki naukowe.

a) Głównym i najważniejszym środkiem naukowym jest gospodarstwo. (Opis gospodarstwa poniżej).

b) Ogród szkolny dzieli się na park, miejsce rekreacyi, zabawy i gimnastyki dla uczniów, ogród warzywny, ogród okazowy ze szkółką drzewek owocowych i chmielnik. Wskutek wielkich deszczów i wylewu Soły w r. 1903 ogród ucierpiał znacznie; zbioru chmielu nie było żadnego, warzywa również nie dopisały, tak, że dochodu z ogrodu nie było żadnego. W dziale doświadczalnym pracuje się obecnie nad wypróbowaniem najlepszej odmiany wczesnych ziemniaków, nadających się dla tutejszej okolicy.

c) Mleczarnia szkolna jest środkiem naukowym i częścią składową gospodarstwa Jako środek naukowy służy w ten sposób, że uczniowie do służby mleczarni przydzieleni wykonują w niej wszelkie prace, jak odbiór mleka, przechowanie tegoż, oddzielenie na wirówce, przeróbka na masło i sery, wydawanie mleka i produktów nabiałowych, oraz prowadzenie całej rachunkowości.

Ponieważ teoretycznej nauki mleczarstwa udziela się na roku III. w półroczu zimowem i letniem, służy mleczarnia w ciągu tej nauki, jako środek demonstracyjny do nauki zbiorowej. Uczniowie roku III. korzystają z teoretycznej i praktycznej nauki mleczarstwa o tyle, że potrafią prowadzić ręczne mleczarnie gospodarskie.

d) Nadto do nauki teoretycznej służą zbiory naukowe fizykalne, zoologiczne, botaniczne, rolnicze i hodowlane; z tego-rocznych funduszów zakupiono plewnik „Planet-Junior“, aparat fotograficzny, różne narzędzia do nauki praktycznej.

e) Biblioteka składa się z dzieł fachowych i treści ogólnej dla uczniów; ogółem liczy 526 dzieł. W roku 1902/3 przybyło 27 dziełek.

Nadto prenumeruje się „Tygodnik Rolniczy, Rolnik, Gazetę Rolniczą, Rolnik szląki, Ziemianin, Poradnik Gospodarski, Molkerei-Zeitung, Przewodnik kółek rolniczych, Głos rolniczy, Gazetę lwowską, dalej Geografię Majewskiego i Przegląd weterynaryjny“.

Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1901/2 było na wszystkich 3 latach 42 uczniów, z tych ubyło w ciągu roku szkolnego dwóch z II. roku i dwóch z I. roku, bądźto wskutek małych postępów w nauce, bądźto wskutek złego zachowania się. Zostało z końcem roku 38.

Na roku I-ym było uczniów 12, na II. 10, na III. 16.

Z uczniów III. roku ukończyło szkołę z postępem bardzo dobrym 3, z postępem dobrym 7, z postępem dostatecznym 6. — Po ukończeniu zakładu zostało umieszczonych

na posadach w Galicyi i Królestwie 10-ciu, a z tych 2 specyalnie do prowadzenia mleczarni. Na swoje gospodarstwo wróciło 4, jeden uczeń będzie odsługiwał służbę wojskową, a jeden wskutek gorszych postępów posady nie otrzymał.

Ze względu na miejsce urodzenia i zamieszkania było z tych 42 uczniów z powiatu: Biała 12, N. Sącz 6, Zaleszczyki 1, Limanowa 1, Myślenice 1, Pilzno 2, Tarnów 1, Kraków 4, Wadowice 4, Chrzanów 3, Bochnia 1, Brzesk 1, Jasło 1, z Litwy i Królestwa 4, razem 43.

Wiek uczniów wahał się między 16—24 lat.

Według stanu rodziców było z tych 42 uczniów z rodzin włościańskich 30, oficyalistów pryw. 9, właścicieli obszarów dworskich 1, urzędników 2.

W roku szkolnym 1902/3 było uczniów na wszystkich trzech latach 44; ubyło w ciągu roku szkolnego bądźto wskutek braku postępów w nauce lub złego zachowania się na r. I. czterech na r. III. jeden. Wobec tego było na roku I-szym 17, na roku II. 13. Kurs III. ukończyło z postępem bardzo dobrym 2, z postępem dobrym 3, z dostatecznym 2, z zaledwie dostatecznym 1.

Po ukończeniu zakładu zostało umieszczonych na posadach 5, na gospodarstwo swoje wróciło 3, na kurs mleczarski do Rzeszowa 1.

Ze względu na miejsce urodzenia i zamieszkania było uczniów z powiatu: Biała 15, N. Sącz 5, Bochnia 5, Mielec 3, Chrzanów 2, Rzeszów 2, Wieliczka 2, Dembica 1, Kraków 1, nadto z Litwy i Królestwa 3.

VI. Sprawy internatu.

W prowadzeniu internatu nie zaszły żadne większe zmiany i kuchnia szkolna była prowadzona taksamo we własnym zarządzie. Koszt stołowania jednego ucznia wynosił przeciętnie 214 K. licząc w to wynagrodzenie służby kuchennej. Koszt ubrania jednego ucznia łącznie z praniem bielizny wynosi 37 K rocznie.

Stan zdrowia uczniów był pomyślny. W budynkach przeprowadzono odgrzybienie w kancelaryi, sieniach i 2 pokojach w mieszkaniu kierownika i pokryto papą budynek mieszkalny nauczycieli.

VII. Gospodarstwo.

Gospodarstwo szkolne obejmujące 45 mg. roli i łąk prowadzono dalej w kierunku dążącym do poprawy pól i podniesienia kultury, używając w większej ilości nawozu stajennego i obsiewając ściernie żytnie i pszeniczne grochami, które w jesieni dają pokaźną masę zieloną, bądźto na paszę, bądźto na przeoranie. Uczuwa się jednakże ogromny brak kilku choć morgów pastwiska dla bydła i rzeczą jest pewną, że donajęcie choćby 6 morgów łąki, gdy Wysoki Wydział krajowy kontraktdzierżawy odnawiać będzie, sowicie by się opłaciło. Zaczęto również systematycznie pola wapnić, dając na morg, 30 cntr. m. wapna, rezultaty jednakże będą uwidocznione dopiero w przyszłem sprawozdaniu.

W polu przeprowadzał nauczyciel fachowy p. L. Kawecki, doświadczenia z nawożeniem pod jarzyny i oziminy według przepisów stacyi doświadczalnej w Dublanach, a wyniki doświadczeń były podane w sprawozdaniu rocznem tejże stacyi.

W r. 1902/3 ucierpiało gospodarstwo znacznie od wylewu Soły, gdyż w części pól zwanych „Zawieźnicą“ woda dwa razy zalała przeszło $^3/_4$ przestrzeni, zatapiając ziemniaki, żyto i owies; wskutek tego straty były dość znaczne, szczególnie w ziemniakach, których zasadzono 5 morgów, a zebrano plon zaledwie z dwóch. Musiało naturalnie to w znacznej mierze wpłynąć ujemnie na wynik finansowy gospodarstwa.

Kierunek hodowli inwentarza, a mianowicie obora zarodowa czerwonego bydła polskiego rozwija się dobrze, czego najlepszym dowodem, że obora zajmuje pomiędzy 20 oborami zarodowemi Tow. rolniczego w Krakowie drugie miejsce pod względem wydatności mleka i tak:

waga krów:			mleczność			na 1 kg. ż w	% tł.	waga cieląt		
średnia	maxim.	minim.	średnia	maxim.	minim.			średnia	maxim.	minim.
415	500	360	2497	3808	1800	litrów 6	4·6	33	40	26

Mleczność krów z pewnością możnaby jeszcze podnieść, gdyby szkoła posiadała była przez cały rok dobre pastwisko. W roku 1903 sprzedano tylko 1 buhaja do rozpłodu.

W dziale reszty inwentarza nie zaszły żadne ważniejsze zmiany; Chlewnia szkolna skierowana na zbyt prosiąt cyckowych, otrzymała w r. 1902 knura zarodowego rasy polskiej od komitetu Tow. rolniczego w Krakowie.

Szkoła otrzymała nadto od JW. Pana Barona Larischa w darze źrebaka, za co składa ofiarodawcy i na tem miejscu swe podziękowanie.

Inwentarz martwy został powiększony przez zakupno siewnika „Agricola“ dla małych gospodarstw, który rzeczywiście jest maszyną bardzo dobrą a przedewszystkiem trwałą.

Wynik finansowy gospodarstwa szkoły rolniczej w Kobiernicach za rok 1902—1903.

Porównanie inwentarzy gospodarczych.

1. Ogólne:

	K
Czynsz dzierżawny 1902/3 . .	1708·24
Asekuracya	38·07
Razem	1746·31

2. Inwentarz żywy:

a) konie:

dn. 1/7. 1903.	K	*dn. 1/7. 1902.*	K
1. skarogniady wałach l. 9 .	265	1. skarogniady wałach l. 8 m. $15^1/_4$	270
2. kasztanowaty „ l. 9 .	265	2 kasztanowaty wałach l. 8 m. $15^1/_4$	270
3. „ „ l. 8 .	285	3. kasztanowaty wałach l. 7 m. 15	290
4. klacz siwa l. 10 .	170	4. siwa klacz l. 9 m. $15^1/_4$.	171
5. źrebica l. 2 .	300	5. źrebica 1 rok . . .	200
6. źrebaki ogierki (2) po 1 roku	400	6. źrebak ogier 3 mies. . .	80
7. źrebak klaczka 3 mies. . .	100	Razem	1281
Razem	1785		

b) bydło:

dn. 1/7. 1903.	K	*dn. 1/7. 1902.*	K
dziesięć krów 4400 kg . .	2376	jedenaście krów 4700 kg . .	2444
buhaj 10 mies. 275 „ . .	275	1 buhaj 1 rok 320 „ . .	320
jałówka 1 rok 255 „ . .	255	2 cieliczki 400 „ . .	378
1 byczek 195 „ . .	195	2 cielęta 90 „ . .	90
1 „ 53 „ . .	53	Razem	3232
1 cieliczka 168 „ . .	168		
1 cielę 54 „ . .	54		
połowa buhaja „Hurko“ . .	200		
Razem	3576·—		

c) świnie:

dn. 1/7. 1903.		K	*dn. 1/7. 1902.*		K
4 lochy	500 kg	400	3 lochy	420 kg	844
1 knur	180 „	144	2 loszki	140 „	112
2 wieprzki	40 „	56	1 knur	147 „	118
3 loszki	20 „	28	19 prosiąt	140 „	163
	Razem	628		Razem	742

d) woły:

dn. 1/7. 1903.	K	*dn. 1/7. 1902.*	K
4 woły	1200	4 woły	1200

3. Inwentarz martwy:

dn. 1/7. 1903.	K	*dn. 1/7. 1902.*	K
Stan inwentarza martwego	2937	Stan inwentarza martwego	2550

Zapasy w materyałach:

dn. 1/7. 1903.	K	*dn. 1/7. 1902.*	K
1. pszenicy 200 × 18 =	36	1. pszenicy 11 kg à 18 =	1·98
2. żyta 564 × 16 =	90·24	2. żyta 1173 „ „ 16 =	171·68
3. owsa 4·326 × 14 =	605·64	3. owsa 1838 „ „ 14 =	257·32
4. słomy 125·12 × 2 =	250·24	4. ziemniaków 455 „ „ 4 =	18·20
5. siana 15588 × 4 =	623·52	5. słomy 3530 „ „ 2 =	70·60
6. wyki 170 × 18 =	30·60	6. ściółki 3065 „ „ 1 =	30·65
7. soli 18 × 11·5 =	2·07	7. siana 17398 „ „ 4 =	695·92
8. kiełków 1200 × 10 =	120·—	8. otrąb 648 „ 10.60 =	67·12
9. trocin 1 wóz =	4.40	9. grochu 1000 „ „ 22 =	222·—
10. makucha 1280 × 14 =	179·20	10. wyki 200 „ „ 18 =	36·—
Razem	1941·91	11. łubinu 200 „ 11·40 =	26·80
		12. soli bydl. 63½	7·62
		13. kiełków 926 á 8 =	74·08
		14. trocin 1½ wozu à 4·44 =	6·66
		Razem	1687·12

Obroty bieżące w ciągu roku 1902/1903:

1. Rachunek produkcyi zwierzęcej:

Dochody:	K	**Rozchody:**	K
skokowe	26·70	kółka na buhaje, leki, paszporty	6·20
cieląt 9 na rzeź	138·—	światło	5·70
buhaj Towarz. rolniczemu	340·—	obsługa porachunkiem	120·—
jałówek 2	220·—	zapas nabiału	16·17
skóra 1	13·—	„ siana 2386 kg	95·44
za mleko pełne	829·11	„ owsa 678½ „	93·63
„ chude	189·30		
Do przeniesienia	1756·11	Do przeniesienia	337·14

		K
	Z przeniesienia	1756·11
przeróbka nabiału . . .		240·98
trzoda za nabiał		25·14
zapas nabiału na r. 1903/4 . .		14·39
za 1500 q nawozu . . .		600·—
	Razem	2636·62

			K
	Z przeniesienia		337·14
„	makucha	737½ kg .	95·87
„	kiełków	3109 „ .	310·90
„	otrąb	6819½ „ .	681·95
„	słomy	16850 „ .	337·—
„	ściółki	38000 „ .	380·—
„	soli	172 „ .	19·78
„	paszy ziel.	20000 „ .	200·—
		Razem	2510·33

b) Trzoda:

Dochody:

	K
skokowe	3·—
za 66 prosiąt	401·80
1 locha sprzedana . . .	170·—
za nawóz	110·—
Razem	684·80

Rozchody:

		K
światło		2·85
obsługa		80·—
czyszczenie knurków . . .		3·60
za nabiał		24·14
ziemniaków	4658 kg . .	186·32
otręby	1242 . . .	124·20
ściółki	5515 . . .	110·30
żyta	34 . . .	4·42
	Razem	536·83

c) Konie robocze:

Dochody:

Rozchody:

	K
stanowienie klaczy . . .	5·—
oświetlenie	2·85
lekarstwa	7·40
obsługa	100·—
kucie	112·90
karma	1.849·82
Razem	2.077·97

2. Rachunek produkcyi roślinnej:

Dochody:

		K
mąka	1375 kg. . .	346·70
pszenica	3104 „ . .	472·25
ziemniaki	4413 „ . .	220·75
otręby	70 „ . .	7·16
owies	191 „ . .	31·52
żyto	1205 „ . .	168·70
wiklina		30·—
siano	30 „ . .	2·16
kiełków	61 „ . .	5·85
utrzym. koni administr. . .		518·16
obora za karmę		2362·26
trzoda „ „		425·24
zapasy i nawozy na r. 1903 .		1225·42
	Razem	5.816·12

Rozchody:

		K
mielenie pośladu i mąki . .		35·96
sól kamienna . .		30·20
jęczmień zimowy	200 kg. .	320·—
ziemniaków	900 „ .	45·—
grochu	200 „ .	48·—
kiełków	3600 „ .	319·25
otrąb	9900 „ .	752·41
szuwaru	15100 „ .	181·20
makuchu	2097 „ .	250·85
trocin na ściołę	9 wozów .	23·52
żużli	3000 kg .	183·60
saletry	200 „ .	44·92
nasiona (konicz., traw., buraki) .		111·23
materyały		20·16
	Do przeniesienia	2366·30

	K
Z przeniesienia	2366·30
smarowidło	29·50
siewnik	390·31
roboty kowalskie	227·—
„ kołodziejskie	76·62
uprząż	92·94
myta, transporty	407·01
robota uczniów	560·—
„ najemna	38·90
oborze za nawóz	600·—
chlewni „ „	120·—
robocizna inwentarza	1.289·14
Razem	6.227·74

Zestawienie.

I. Ogólne:	Dochody K.	Dochody gr.	Rozchody K.	Rozchody gr.
Czynsz dzierżawny i asekuracya	—	—	1.746	31
II. Stan inwentarza żywego				
a) konie	1.785	—	1.281	—
b) krowy	3.576	—	3.232	—
c) świnie	628	—	742	—
d) woły	1.200	—	1.200	—
III. Stan inwentarza martwego	2.937	—	2.550	—
IV. Zapasy	1.941	91	1.687	13
A. Rachunek produkcyi zwierzęcej				
a) konie robocze	—	—	228	15
b) krowy	2.636	62	2.510	33
c) trzoda	684	80	536	83
B. Rachunek produkcyi roślinnej	5.816	12	6.227	77
Razem	21.205	45	21.941	52

Odliczywszy czynsz dzierżawny w kwocie 1.708 K. 28 gr., pozostaje nadwyżki 233 K. z czynszem dzierżawnym 736 K. niedoboru, spowodowanego klęską powodzi.

IV. Kronika szkoły.

Szkołę hospitował J. W. Radca dworu Władysław Struszkiewicz, inspektor kultury krajowej; J. W. Herman br. Czecz jako opiekun szkoły, wreszcie dr. Ignacy Szyszyłowicz, radca Wydziału krajowego, który był także obecnym na egzaminach rocznych.

Nie ograniczając się na zajęciu w szkole, starali się nauczyciele działalność swą także na zewnątrz rozszerzyć, już to przez udział w pracach w Towarzystwie rolniczem okręgowem, bądź też przez szereg wykładów i pogadanek rolniczych urządzanych zimową porą w okolicznych kółkach rolniczych. Praca ta odnosi dobre rezultaty, zbliża okoliczną ludność do szkoły i podnosi zaufanie do naukowego zakładu.

Dyrekcya krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach

Kobiernice dnia 15. października 1903.

Adolf Poniński w. r.

Alegat 5. do sprawozdania Wydziału krajowego L. W. 66.888/904.

Sprawozdanie

Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Suchodole za rok szkolny 1901/2 i 1902/3

I. Wiadomości ogólne.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Suchodole, założona na gruntach należących do miasta Krosna i wydzierżawionych na okres 60 letni t. j. od roku 1895 do roku 1955, ma za zadanie kształcić przedewszystkiem synów włościańskich na dobrych gospodarzy praktycznych i wychowywać tę młodzież na prawych obywateli kraju. Szkoła ta po wybudowaniu odpowiednich budynków na pomieszczenie zakładu, internatu, jakoteż na mieszkania dla nauczycieli i potrzebnych budynków gospodarczych została otwartą w wrześniu 1898 roku.

W szkole zaprowadzony został również specyalny kurs dla uprawy i wyprawy lnu i konopi.

Z rokiem 1902/3 skończył się piąty rok istnienia szkoły. Do szkoły zgłaszają się przeważnie synowie biednych włościan i wyrobników oraz synowie służby dworskiej i niższych urzędników, stąd też wszyscy ukończeni uczniowie idą do obowiązków do większych majątków; synów zamożniejszych włościan jest mało, a i ci kończąc szkołę, chętniej idą do służby aniżeli na własne gospodarstwo. Włościanin nasz zamożniejszy, który ma na tyle gruntu, że z niego siebie i rodzinę przyzwoicie utrzymać może, nieodda chętnie syna do szkoły rolniczej, bo traci w nim robotnika, a nadto nie ocenia jeszcze potrzeby nauki gospodarstwa wiejskiego. Natomiast starsi włościanie okolic tutejszych, chętnie korzystają sami bądź to z udzielanych im nauk rolniczych, bądź też przez zwiedzanie gospodarstwa szkolnego.

Urządzane w zakładzie już przez lat kilka w porze zimowej wykłady dla włościan mają zawsze licznych słuchaczy, nie tylko ze wsi Suchodołu ale i z sąsiednich wiosek, a w roku bieżącym mieliśmy nadto w szkole tutejszej dwie wycieczki naukowe, urządzone z pobudki samych włościan, członków kółek rolniczych z Łączek, Wojaszówki i Wojkówki parafii łączkowskiej i z Korczyny. Każda wycieczka liczyła po kilkudziesięciu gospodarzy, pod przewodnictwem nauczycieli p. p. Ćwioka z Wojaszówki i Bohaczyka z Korczyny. Natomiast z powiatu krośnieńskiego od początku założenia szkoły rolniczej w Suchodole ukończyło dotychczas szkołę 2 uczniów, a obecnie po dwuletniej przerwie, gdzie niebyło ani jednego ucznia z tegoż powiatu, wstąpił obecnie od lipca b. r. jeden z Korczyny.

II. Skład grona nauczycielskiego i funkcyonaryuszy szkoły.

1. Edmund Bielski, kierownik zarazem nauczyciel fachowy, uczył na II. i III. roku rolnictwa, rachunkowości i zarządu gospodarczego 11 godzin tygodniowo, kierował zajęciami praktycznemi oraz prowadził administracyę gospodarstwa i szkoły.

2. Józef Froń, drugi nauczyciel fachowy, uczył hodowli zwierząt gospodarskich, mleczarstwa, sadownictwa, ustaw rolnych i nauk przyrodniczych 18 godzin tygodniowo; nadto miał poruczony nadzór i kierownictwo nad stajniami, mleczarnią i ogrodami.

3. Jan Górski, nauczyciel fachowy do uprawy i wyprawy roślin włóknistych udzielał z początkiem roku szkolnego teoryi uprawy lnu, oraz praktycznej nauki przy wyrobie włókna, zmarł po krótkiej chorobie d. 13. października 1902. Naukę uprawy i wyprawy lnu prowadzili w dalszym ciągu przez 6 miesięcy zimowych Edmund Bielski i Józef Froń.

3. Roman Sygnarski, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył języka polskiego, rachunków, historyi, geografii i kaligrafii we wszystkich 3 latach razem 26 godzin tygodniowo. Nauczyciel ten zachorował 22. stycznia 1903 na chorobę piersiową a uznany przez lekarza zakładowego Dra. Kocyana za ciężko chorego i niezdolnego chwilowo do pracy nauczycielskiej, uzyskał rozporządzeniem Wydziału krajowego z dnia 9. maja 1903 urlop do końca września 1903.

5. Ks. Jan Mróz, katecheta udzielał nauki religii rzym.-kat. 3 godziny tygodniowo

6. Ks. Bohdan Polański, administrator parafii w Czarnorzekach, udzielał jak w roku poprzednim 3 godziny tygodniowo religii grecko-katolickiej.

7. Antoni Ross i Jan Kazan, ukończeni uczniowie tutejszej szkoły rolniczej, pełnili obowiązki praktykantów gospodarskich, z których pierwszy był używany przeważnie do nadzoru przy robotach polowych, drugi do nadzoru folwarku.

Oprócz powyż wymienionych nauczycieli i funkcyonaryuszy szkoły, byli chwilowo czynni w poruczonych im czynnościach:

Teofil Sochaniewicz, krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi, udzielał uczniom III. roku w kwietniu i maju przez 4 tygodnie nauki weterynaryi.

Bolesław Sanocki stypendysta, mianowany praktykantem nauczycielskim, objął obowiązek ten dnia 2. stycznia 1903, z powodu jednak braku zdrowia pełnił go tylko do 31. stycznia 1903, zrezygnował ze stypendyum i powrócił do zawodu gospodarczego.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauki w niższych szkołach rolniczych podzielone są na naukę teoretyczną i praktyczną. Pierwsze przeważają w okresie zimowym t. j. w czasie od 1. października do 1. kwietnia, gdzie każdy rok ma tygodniowo po 4 dni nauki w klasach, dziennie po 5—6 godzin, a tylko 2 dni w tygodniu zajęć praktycznych; drugi w okresie letnim t. j. od 1. kwietnia do 1. października, gdzie przeważnie każdy rok ma 4 dnie w tygodniu nauki praktycznej i robót gospodarskich, a tylko 2 dni nauki teoretycznej.

W porze letniej, kiedy przychodzą pilniejsze i ważniejsze roboty gospodarcze a w szczególności gdy przychodzą zbiory siana, koniczu i innych pasz oraz żniwa, natenczas zawiesza się na krótki czas zupełnie naukę w klasach, a uczniowie bywają zajęci przy robotach gospodarskich. Natomiast w dnie słotne, w których uczniów nie można zająć robotami w polu, udziela się nauki w klasie.

Szczegółowy podział godzin na okres letni i zimowy przestawiają umieszczone na następnych stronicach tablice ·/

Podział godzin naukowych na okres letni r. szkolnego 1901/2

Dnie	Rok	7—8	8—9	9—10	10¼—11¼	2—3	3—4	4—5	5½ do zachodu słońca
Poniedziałek	I.	Rachunki	Geogr. i hist.	N. przyr.	J. polski	Zajęcia praktyczne			
	II.	Rolnictwo	Hodowla	Rachunki	N. przyr.				
	III.	Zajęcia praktyczne							
Wtorek	I.	Rachunki	J. polski	N. przyr.	Rysunki	Zajęcia praktyczne			
	II.	Zajęcia praktyczne							
	III.	Rolnictwo	Administr.	Rachunki	Sadownic.				
Środa	I.	Zajęcia praktyczne				Zajęcia praktyczne			
	II.	Rachunki	Rachunkowość	J. polski	N. przyr.				
	III.	Rolnictwo	J. polski	Hodowla					
Czwartek	I.	Rachunki	Geogr. i hist.	J. polski	Rysunki	Religia			
	II.	Rolnictwo	Hodowla	N. przyr.	J. polski	Zaj. prakt.	Religia	Zajęcia praktyczne	
	III.	Zajęcia praktyczne				Zajęcia prakt.		Religia	
Piątek	I.	Rachunki	J. polski	N. przyr.	N. przyr.	Zajęcia praktyczne			
	II.	Zajęcia praktyczne							
	III.	Rolnictwo	Rachunki	Geogr. i hist.	N. przyr.				
Sobota	I.	Zajęcia praktyczne				Zajęcia praktyczne			
	II.	Rolnictwo	Rachunki	Geogr. i hist.	N. przyr.				
	III.	Rachunki	Ustawy rol.	Hodowla					

W czasie trwania kursu weterynaryjnego nauka weterynaryi odbywała się z uczniami III. r. codziennie w godzinach zajęć praktycznych popołudniowych od godz. 2-ej do 4-tej.

Podział godzin naukowych na okres zimowy r. szkolnego 1901/2.

Dnie	Rok	8—9	9—10	10—11½	2—3	3—4	4½—5½	6—8
Poniedziałek	I.	Zajęcia praktyczne			Zajęcia praktyczne		Śpiew	
	II.	Hodowla	Rachunki	N. przyrodn.	N. przyrodn.	Rolnictwo		Praca w warstatach
	III.	Rachunki	Rolnictwo	Wypr. administr.	J. polski	Uprawa lnu		Zapiski gosp.
Wtorek	I.	Rachunki	Geografia	N. przyrodn.	Rachunki	Rysunki		
	II.	Zajęcia praktyczne			Zajęcia praktyczne			
	III.	Hodowla	Rolnictwo	Zarząd gosp.	Uprawa lnu	Geogr. i hist.		Zapiski gosp.
Środa	I.	Rachunki	Geografia	J. polski	Kaligrafia	N. przyrodn.		
	II.	Hodowla	Rolnictwo	N. przyrodn.		Rolnictwo	N. przyrodn.	
	III.	Zajęcia praktyczne			Zajęcia praktyczne			Zapiski gosp.
Czwartek	I.	Zajęcia praktyczne			Zajęcia praktyczne			
	II.	Rachunki	Geografia	Rachunkowość	J. polski	Religia	J. polski	Praca w warstatach
	III.	Hodowla	Rolnictwo	Mleczarstwo	Religia	Ustawy rolne		Zapiski gosp.
Piątek	I.	Rachunki	J. polski	N. przyrodn.	N. przyrodn.	J. polski	Śpiew	
	II.	Zajęcia praktyczne			Zajęcia praktyczne			
	III.	Hodowla	Rolnictwo	Wypr. administr.	J. polski	Sprawozdania		Zapiski gosp.
Sobota	I.	Rachunki	J. polski	Kaligrafia	Rysunki	Religia		
	II.	Hodowla	Rolnictwo			Rysunki	J. polski	
	III.	Zajęcia praktyczne			Zajęcia praktyczne			Zapiski gosp.

IV. Środki naukowe.

Głównym i najważniejszym środkiem do demonstracyi, nauki i ćwiczeń praktycznych, jest gospodarstwo szkolne, o którem w osobnym rozdziale będzie mowa.

Oprócz gospodarstwa szkolnego, szkoła posiada ogród warzywny, pole doświadczalne, pole okazowe i szkółki drzew owocowych. W roku bieżącym zostały te ostatnie ogrodzone sztachetami a tem samem zabezpieczone od szkód, na jakie w poprzednich latach byliśmy narażeni. Pole doświadczalne zajmuje 63 arów przestrzeni i na tej przeprowadzaliśmy doświadczenia z 14 gatunkami traw (każda na 1 arze), z 15 gatunkami ziemniaków (każdy na 1 arze) a nadto z uprawą kilkudziesięciu odmian kukurudzy pastewnej. Na polach tych robimy również podobne doświadczenia z nawozami. Pole okazowe obejmuje przestrzeni 25 arów, na której zasiewa się na 2 m^2 parcelkach najrozmaitsze rośliny gospodarskie.

Szkółka drzewek owocowych na przestrzeni 22 arów ma obecnie już kilka tysięcy drzewek uszlachetnionych, jabłek i gruszek i kilkanaście tysięcy drzewek, częściowo w sierpniu b. r. zaoczkowanych, inne zaś będą na wiosnę zaszczepione. Mroźna nadzwyczaj tegoroczna zima wyrządziła nam niemało szkody w drzewkach owocowych, wiele bowiem jak n. p. orzechy włoskie i śliwy wymarzły. Szkółka drzewek owocowych powiększa się rok rocznie, rozwija się normalnie i wkrótce zaopatrzy szkołę i okolicznych włościan w doborowe odmiany drzew owocowych, co przyjdzie tem łatwiej, że włościanie tutejsi są sadownictwu bardzo chętni.

Zbiory naukowe szkoły mają jeszcze wiele braków, fundusz bowiem przeznaczany rocznie w kwocie 300 kor. na zakupno środków naukowych jest skromny, a ponieważ z tej kwoty sprawić się musi wszystkie narzędzia ręczne, których na setki liczyć można i na które wydaje się około 200 kor., pozostaje zatem zaledwie 100 kor. na sprawienie środków naukowych.

W roku 1902/3 zakupiono dla gabinetów i do demonstracyi przy nauce miodarkę, przyrząd do karmienia cieląt, nożyce do strzyżenia bydła, kilka pomniejszych przyrządów do nauki fizyki i chemii. Wzbogacił się również gabinet rolniczy w zbiór roślin i nasion gospodarczych, zebranych z własnych poletek i w kilka modeli narzędzi rolniczych, sporządzonych przez uczniów.

V. Frekwencya uczniów.

a) W roku szkolnym 1901/2.

Z dniem 1. lipca 1901 było uczniów: na roku III. 16, na roku II. 14, przyjęto na rok I. 18; razem 48. W ciągu roku szkolnego 1901/2 wydalono 2 uczniów, jeden zaś opuścił zakład z braku zdrowia. Pozostało zatem z końcem roku szkolnego 1901/2 na III. roku 15, na II. roku 13, na I. roku 17; razem 45.

Do egzaminu końcowego przystąpiło po ukończeniu trzechletniego kursu 15 uczniów, z tych otrzymali świadectwa:

a) z postępem bardzo dobrym: 1. Gajda Pantaleon, 2. Nanowski Maryan, 3. Pióg Michał, 4. Ross Antoni, 5. Śliwa Franciszek, 6. Świdrak Jakób.

b) z postępem dobrym: 7. Kazan Iwan, 8. Kogut Franciszek, 9. Kolbusz Józef, 10. Koszka Fedor.

c) z postępem dostatecznym: 11. Chlebowicz Stefan, 12. Czyżewski Stanisław, 13. Taut Michał, 14. Zajączkowski Bronisław, 15. Żuk Iwan.

Na podstawie klasyfikacyi i egzaminów rocznych otrzymało promocyę z roku II. na rok III. uczniów 12, z r. I. na rok II. uczniów 18; razem 30.

Na rok I. przyjęto uczniów 18.

W r. 1901/2 jeden tylko uczeń (Moratt Tadeusz z Królestwa Polskiego) pozostaje na własnym koszcie, wszyscy inni, t. j. 47 na koszcie funduszu krajowego. Wprawdzie szkoła rolnicza w Suchodole ma przyznane 3 stypendya po 300 koron z Rady powiatowej krośnieńskiej, przeznaczone dla synów włościańskich pochodzących z powiatu krośnieńskiego, lecz już od 2 lat nie ma ani jednego ucznia z tego powiatu.

Z 48 uczniów przyjętych na r. 1901/2 pochodzą: z Królestwa Polskiego 1, z powiatu jarosławskiego 10, przemyskiego 5, brzozowskiego 5, lwowskiego 3, kamioneckiego 2, łańcuckiego 2, mieleckiego 2, przemyślańskiego 2, rzeszowskiego 2, samborskiego 2, sanockiego 2, cieszanowskiego 1, kałuskiego 1, krakowskiego 1, strzyżowskiego 1, rawskiego 1, pilzneńskiego 1, mościskiego 1, sokalskiego 1, tarnopolskiego 1, tarnowskiego 1.

Pod względem wyznania religijnego było:

na roku	III.	rzymsko-katol.	9	grecko-katol.	4
„ „	II.	„	7	„	10
„ „	I.	„	8	„	10
		Razem	24	Razem	24

Według stanu rodziców z liczby 48 uczniów było: synów włościańskich 33, niższej służby dworsk. 6, urzędników i innych 7, właścicieli większych majątków 1, księży grecko-katol. 1.

Z ukończonych 15 uczniów III. roku udało się: do średniej szkoły rolniczej w Czernichowie 1 (Nanowski Maryan), do seminaryum nauczycielskiego w Krośnie 2 (Gajda Pantaleon i Piróg Michał), do zawodu rolniczego: jako praktykanci w tutejszej szkole 2 (Ross Antoni i Świdrak Jakób), jako pisarze, pomocnicy w większych majątkach 5. Wróciło do domu rodzicielskiego (bez polecenia) 2, do służby wojskowej wstąpiło 2. Razem 15.

b) w roku szkolnym 1902/3.

Z początkiem roku szkolnego t. j. z d. 1. lipca 1902 było uczniów: na r. III. 2, na rok II. 17, na rok I. przyjęto 18; razem 47.

W ciągu roku szkolnego wydalono bądź to z powodu złego prowadzenia się bądź też z powodu nieodpowiednich postępów w naukach uczniów 6, pozostało przeto z końcem roku szkolnego 41 uczniów. Z tej liczby ukończyło szkołę uczniów 12 i ci po odbytych egzaminach opuścili zakład, reszta zaś t. j. 29 otrzymali promocyę i przeszli na wyższe lata nauki.

Z początkiem roku szkolnego 1903/4 zapisanych zostało: na r. III. uczniów 12, na r. II. 17, przyjęto na r. I. 20; razem 49.

Obecni w roku szkolnym 1902/3 w Zakładzie uczniowie pochodzili z 20 powiatów w Galicyi i 1 z Królestwa Polskiego. Najliczniejszego kontyngentu uczniów dostarcza powiat jarosławski (9), następnie brzozowski (6), przemyski (5), lwowski (3); inne jak łańcucki, przemyślański, rzeszowski, kamionecki, mielecki, samborski i sanocki po 2, z reszty powiatów, a mianowicie cieszanowski, strzyżowski, samborski, tarnopolski, sokalski, kałuski, mościski, pilzneński i krakowski dostarczyły po 1 uczniu.

Z liczby 47 uczniów, było: synów włościańskich 31, służby dworskiej 4, niższych urzędników 4, księdza gr.-kat. 1, właściciela większego majątku 1, wyrobników dziennych 6.

Wszyscy uczniowie byli religii katolickiej, z tych 25 wyznania rzymsko-katolickiego a 22 wyznania grecko-katolickiego.

Pod względem wieku było: 1 w wieku 22 lat, 3 w wieku 20 lat, 14 w wieku 19 lat, 6 w wieku 18 lat, 12 w wieku 17 lat, 8 w wieku 16 lat, 3 w wieku 15 lat.

Egzamin końcowy odbył się pod przewodnictwem Radcy Wydz. krajowego, Dr. Ignacego Szyszyłowicza, d. 23. i 24. czerwca 1903, w obecności opiekuna szkoły JWPana Waleryana Stawiarskiego. Wszyscy 12 uczniowie III. kursu otrzymali świadectwa końcowe; 9 z postępem dobrym, 3 z postępem dostatecznym.

Uczniowie I. i II. roku otrzymali przejścia na kurs wyższy.

VI. Sprawy internatu.

W prowadzeniu internatu nie zaszły żadne zasadnicze zmiany. Tryb życia zakładowego, podział czasu na zajęcia i naukę był taki sam jak w latach poprzednich. W r. 1901 wprowadzoną została tylko ta mała zmiana w zarządzie kuchni zakładowej, że starsi uczniowie spełniali kolejno tygodniową służbę przy spiżarni i kuchni. Z magazynu wiktuałów wydawał pomocniczy nauczyciel, p. Jan Górski, raz w tydzień wszystkie wiktuały do szafarni uczniowi służbowemu, ten zaś wydawał je codziennie wedle oznaczonej wagi

i miary, stosownie do liczby stołowników, do kuchni. Służbowi ci czyli szafarze prowadzili dokładne rachunki, dozorowali kuchnię, aby wydane ilości wiktuałów dostawały się w formie potraw dla stołowników zakładowych. Z końcem tygodnia sporządzali raporta z tygodniowego obrotu wiktuałów.

Koszt wyżywienia 1 ucznia wynosi łącznie z płacą i wiktem służby kuchennej przeciętnie 192 kor. 51 gr. czyli miesięcznie 16 kor. 04 gr.

Koszt umundurowania wraz z praniem bielizny dla 1 ucznia wynosił 96 kor., razem przeto całkowite roczne utrzymanie 1 ucznia wynosi 288 kor. 51 gr.

Załączona tabelka ·/ podaje zestawienie wiktuałów wydanych do kuchni szkolnej w r. 1901/2.

Zestawienie wiktuałów wydanych na utrzymanie 47 uczniów i 3 służby kuchennej w roku 1901/2.

Poszczególnienie	Kilogr.	Litrów	Topek sztuk	Pojedynczo K	Pojedynczo h	Razem K	Razem h
Chleb pszenny (bułki)	177	—	—	—	28	49	56
Chleb żytni pytlowany	195	—	—	—	25	48	75
Chleb żytni razowy	9053	—	—	—	19	1720	07
Mąka pszenna	2033	—		—	29	589	57
Mąka żytnia razowa	126	—	—	—	19	23	94
Kasza hreczana	14	—	—	—	30	4	20
Kasza jaglana	824	—	—	—	24	197	76
Kasza jęczmienna	768	—	—	—	24	184	32
Kasza kukurudziana	793	—	—	—	24	190	32
Pęcak i ryż	624	—	—	—	—	206	68
Groch	344	—	—	—	22	75	68
Fasola	2787	—	—	—	16	445	92
Bób	60	—	—	—	13	7	80
Ziemniaki	12146	—	—	—	04	485	64
Kapusta w główkach	—	8120	—	—	—	264	—
Kapusta w litrach	—	1420	—	—	—		
Mięso wieprzowe	186	—	—	—	80	149	20
„ wołowe	1103	—	—	—	80	882	40
Śledzie i ryby	7	—	211	—	—	39	—
Jaja	—	—	472	—	04½	21	24
Mleko pełne	—	3773	—	—	10	377	30
„ zbierane	—	4988	—	—	05	249	40
Maślanka	—	236	—	—	04	9	44
Słonina i smalec	743	—	—	1	36	1009	12
Masło	39·5	—	—	1	70	67	15
Ser	116	—	—	—	48	55	68
Powidło	119	—	—	—	58	69	31
Cebula	137	—	—	—	15	20	55
Cukier	83	—	—	—	88	73	48
Kawa	7	—	—	3	20	24	—
Sól	—	—	690	—	21	144	90
Ocet	—	105	—	—	20	21	10
Razem	—	—	—	—	—	7707	80

VII. Budynki szkolne.

Na mocy rozporządzenia Wydziału krajowego z d. 4. kwietnia 1902 przeprowadzono pod kierunkiem architekty p. Adolfa Kamienobrodzkiego, adaptacyę budynków szkolnych kosztem 1400 Kor. — Adaptacye te polegały przedewszystkiem na poprawie drzwi i okien w gmachu szkolnym i w budynku mieszkalnym dla nauczycieli. W tym ostatnim budynku w mieszkaniu zajmowanem przez nauczyciela ś. p. Jana Górskiego i w jednym pokoju gościnnym na parterze, pojawił się jeszcze w r. 1901 grzyb, który zniszczył podłogi, odrzwia i futryny. Dwa zatem pokoje musiały być gruntownie odczyszczone i następnie znowu do porządku doprowadzone. Oprócz tego postawiono 3 piece kaflowe i 4 piece kamyczkowe, dużą kuchnię zakładową i 4 kuchnie w mieszkaniach nauczycieli.

Rozporządzeniem Wydziału kraj. z d. 20. października 1902 LW. 64485 upoważniono Dyrekcyę do przeprowadzenia oszalowania stajni dla trzody chlewnej kosztem 500 Kor., co też uskuteczniono. Chlewy bowiem były tak zimne, że okazała się konieczna potrzeba zabezpieczenia ich przez oszalowanie od szkodliwych następstw, na jakie były narażone utrzymywane tamże zwierzęta gospodarcze. W dalszym ciągu na mocy zezwolenia Wydziału kraj. z d. 27. lutego 1903 oszalowano i dalszą część budynku, w którym mieści się bydło rogate kosztem 150 kor.

W końcu nadmienić musimy, że na mocy rozporządzenia Wydziału kraj. z d. 19. marca 1903 przeprowadzono w bieżącym roku ogrodzenie pól okazowych, doświadczalnych i szkółek drzew okazowych, kosztem 400 Kor. Tym sposobem objęto przestrzeń jednego hektara ogrodzeniem sztachetowem w połączeniu z dawniejszem ogrodzeniem ogrodów i dziedzińców zakładowych.

Tem samem rozporządzeniem przyznał Wydział krajowy znaczniejszą dotacyę bo wynoszącą 2000 Kor., na rekonstrukcyę drogi dojazdowej na przestrzeni 400 m. długości, która też pod kierunkiem inżyniera Wydziału kraj., p. Tadeusza Żebrowskiego w maju i czerwcu r. b. uskutecznioną została.

VIII. Gospodarstwo szkolne.

Gospodarstwo do szkoły należące, w ciągu 5-letniej gospodarki dążącej do postawienia go na stopie nietylko gospodarstwa wzorowego ale zarazem intratnego, w miarę potrzeb, stosunków miejscowych tak klimatycznych jak i agronomicznych, ulegało pewnym zmianom, a po odrenowaniu pól na przestrzeni około 20 morgów, które w b. r. na mocy rozporządzenia Wydz. kraj. z d. 3 marca 1903 LW. 17543, zostało przeprowadzone przez krajowe biuro melioracyjne w Jaśle, dozna dalszych pod względem systemu gospodarczego zmian. Cały obszar gruntów do szkoły należących wydzierżawionych od gminy miasta Krosna wynosi 54 morgów czyli 31 *ha* 20 *a*, z których przypada:

role czyli grunta orne 35 morg. czyli . .	20	ha	— a
„ łąki i pastwiska	5	„	50 „
„ ogrody warzywne szkolne	—	„	54 „
„ „ „ dla nauczycieli . . .	—	„	66 „
„ dziedzińce i place budowlane	2	„	20 „
„ pola okazowe, doświadczalne i szkółki drzew owocowych	1	„	10 „
„ drogi i nieużytki	1	„	20 „
jak wyżej	31	ha	20 a

Całe gospodarstwo rolne, znajdujące się w 3ch odrębnych parcelach, będzie miało także 3 odrębne systemy gospodarczo-płodozmienne.

I. Pole tak zwane „Widacz“ ma przestrzeni 14 morgów czyli okrągło 8 hektarów, podzielone zostało obecnie po odrenowaniu na 8 pól, i w tym dziale zaprowadzony będzie 8-mio polowy płodozmian z następującą rotacyą:

1. na nawozie: buraki pastewne $^3/_4$ ziemniaki $^1/_4$.
2. „ „ owies podsiany koniczem i trawami.
3. konicz 1-no roczny.
4. „ 2-o „
5. pszenica na superfosfacie.
6. bobik na $^1/_2$ obornika.
7. żyto.
8. owies.

II. Pole tak zwane za „Zakładem“ na przestrzeni 7 morgów czyli okrągło 4 hektarach, podzielone będzie na częściowem odrenowaniu na 4 pola, na których zaprowadzony będzie 4-ro polowy płodozmian z następującą rotacyą:

1. na nawozie koński ząb i kapusta.
2. owies podsiany koniczem.
3. konicz.
4. żyto na superfosfacie.

III. Pole tak zwane, „Za gościńcem“ ma przestrzeni 14 morgów czyli okrągło 8 hektarów (wydzierżawione od miasta Krosna w r. 1901 na krótki termin dzierżawny bo tylko na 6-cio letni, z zastrzeżonem prawem dalszej dzierżawy przy 5% zwyżce czynszu dzierżawnego). Na polu tem zaprowadzone będzie 6-cio polowe gospodarstwo płodozmienne z następującą rotacyą:

1. mieszanki wiosenne na nawozie stajennym.
2. żyto podsiane koniczem.
3. konicz.
4. żyto.
5. ziemniaki na kainicie.
6. owies.

Łąka zajmująca przestrzeń $1^1/_2$ ha — miejscowymi środkami i swojemi siłami na tyle poprawiona, że znikły z niej chwasty i trawy kwaśne, a wyrasta bujna roślinność słodka — dała już w tym roku zbiór prawie dwa razy większy. Pastwisko, które jest niezbędnie potrzebne dla utrzymywanego bydła, zostało na przestrzeni 2 ha tuż zaraz przy drodze dojazdowej do zakładu sztucznie założone w r. 1902. Pastwisko dawne stare, na stokach góry od strony południowej, obejmujące $1^1/_2$ ha a przytykające do świeżo założonego pastwiska jest prawie bezużyteczne, gdyż z wiosny przez krótki czas jest tam jaka taka pasza; później zaś w miesiącach letnich jest zupełnie gołe. Przestrzeń tę z czasem, gdy przyjdziemy do własnych drzewek owocowych, obsadzi się drzewami. — Część dawnego pastwiska, na „Widaczu“, z położeniem południowo-zachodniem, została na r. 1902 zregulowaną częściowo siłami własnemi a częściowo przynajętemi. Na przestrzeni tej obejmującej około $1^1/_2$ ha założono w niższem miejscu plautacyę wikliny, w wyższem plantacyę chmielu. Wiklina, która nad podziw pięknie rośnie, będzie użyta do wyrobu koszyków gospodarczych przez uczniów w porze zimowej.

Chmielarnię, jakkolwiek okolica tutejsza nie jest właściwą pod uprawę chmielu, założono jedynie z tego względu aby uczniów zaznajomić praktycznie z uprawą tej rośliny. Na całej przestrzeni na ten cel poświęconej zasadzono 2.400 krzaków chmielu. Z tych 1000 sadzonek sprowadzono z Zatecu, 1000 sztuk z Czernichowa i 400 sztuk Auszackiego (czerwono i zielono wiciowy) z Liebwerdu.

II. Stan obory bydła rasy krajowej czerwonej polskiej, zmienił się o tyle, że mniej dobre krowy zostały sprzedane na rzeź, a miejsce ich zastąpi się własnym przychowkiem, który aczkolwiek bardzo drogo wypada, rokuje najlepsze nadzieje doprowadzenia obory do najwyższej może mleczności w kraju. Mleczność pojedynczych sztuk naszych i w tym roku się podniosła, a tylko licho stoi u dwóch sztuk będących własnością Komitetu c. k. Tow. rol. krakowskiego. Wydajność mleka była następująca:

Krowy własne:

1.	„Danusia“ dała w ciągu roku	2759 litr.
2.	„Późna“ „ „ „	2792 „
3.	„Sarna“ „ „ „	3560 „
4.	„Kalina“ pierwiastka córka Sarny za 7 miesięcy .	1500 „
5.	„Wspaniała“	2280 „
6.	Koza za 9 miesięcy	1912 „
7.	„Grażyna“ (własność Komitetu Tow. rol. krak.) .	1735 „
8.	„Piękna“ „ „ „ „ „ „ .	2105 „
9.	„Malina“	1516 „

Wypada średnio na jedną krowę 2249 litrów, przy średniej wadze żywej jednej sztuki 429 kg. czyli na 100 kg. żywej wagi otrzymało się okrągło 520 litrów przy przeciętnej zawartości tłuszczu 4·2%.

Chlewuia w roku sprawozdawczym poprawiła się również, a to dzięki ociepleniu chlewów, przez danie polepy, łóżek i oszalowania ścian; skutkiem tych adaptacyi nie mieliśmy żadnych ubytków w przychowku, a jeżeli się poniosło pewne szkody i straty to tylko skutkiem zarazy świń i wynikłych stąd częstych zarządzeń policyi weterynaryi. Chlewnia prowadzi się tylko w kierunku produkcyi prosiąt, gdyż opas w naszych warunkach zupełnie się nieopłaca i jeżeli wypadnie wybrakowaną sztukę opaść, bije się ją we własnym zarządzie i mięso jakoteż słoninę oddaje się porachunkiem kuchni szkolnej.

Wyniki cyfrowe gospodarstwa szkolnego za r. 1902—1903.

Rachunek produkcyi zwierzęcej.

a) Konie.

Rozchody:	K	Dochody:	K
Wartość koni 1/7 1902 . .	760·—	Wartość koni 30/6 1903 . .	714·—
		zarobek postronny . . .	101·—
Karma:		wartość pracy	1901·65
5740 kg owsa	703·15	razem	2716·65
12970 „ koniczyny . . .	648·50		
400 „ siana	20·—		
2500 „ słomy	100·—		
7000 „ zielonej paszy . .	35·—		
1600 „ marchwi . . .	16·—		
Obsługa:			
1 parobek	226·—		
3 uczniów	72·—		
światło i inne drobne . . .	30·—		
kucie	96·—		
razem	2716·65		

Mimo dodzierżawienia 14 morgów gruntu stan koni pociągowych pozostał ten sam, t. j. 2 pary, przybył tylko źrebak z urodzenia od dereszki. Końmi wykonano razem 500 dni roboczych parokonnych, stąd 1 dzień parokonnego zaprzęgu kosztował 5 kor. i 23 gr.

b) Krowiarnia.

Rozchody:		Dochody:	
	K		K
Wartość bydła 1/7 1902 . .	1798·—	Wartość bydła 30/6 1903 . .	2200·—
		za sprzedane mleko . . .	2487·56
Karma:		„ „ 3 krowy na rzeź .	495·—
		skokowe	67·—
80000 kg paszy zielonej . .	400·—		
20000 „ słomy	800·—	razem	5249·56
3400 „ siana z koniczu . .	121·80		
5900 „ mieszanki . .	122·—		
35000 „ buraków . . .	350·—		
976 „ owsa dla buhaja . .	101·34		
1462 „ makuchu . . .	178·95		
660½ „ otrąb	66·98		
1142 „ osypki	152·60		
64 „ soli	7·68		
światło	27·45		
weterynarz i lekarstwa . .	14·32		
oosługa 5 uczniów . . .	120·—		
narzędzia i sprzęty . . .	70·—		
blacharz i tokarz	18·80		
razem	4349·92		

Jak z powyższego wynika krowiarnia dała 899 kor. 64 gr. czystego dochodu. W roku sprawozdawczym było 12 krów, z tego 4 Komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego reszta nasze. Z naszych krów wybrano 3 sztuki, z komitetowych jedną, jako niezdatne do dalszej hodowli. Jedną krowę przychowano już z własnego cielęcia.

c) Jałownik.

Rozchody:		Dochody:	
	K		K
Wartość jałownika 1/7 1902 .	460·—	Za sprzedanych 6 cieląt . .	236·—
		„ skórkę cielęcą . . .	1·—
Karma:		Wartość cieląt 30/6 1903 . .	999·77
776 l mleka pełnego . .	189·—	razem	1236·77
443 „ „ chudego . .	17·72		
2580 kg paszy zielonej . .	12·90		
3055 „ siana z koniczu . .	121·70		
1290 „ słomy	51·20		
6400 „ buraków . . .	64·—		
1345 „ osypki różnej . .	178·—		
100 „ otrąb	10·—		
makuchu	6·80		
światło i opał	27·45		
obsługa 2 uczniów . . .	48·—		
kupno cieliczki	50·—		
razem	1236·77		

Początkowa waga cieląt wynosiła 921 kg, końcowa 1385 kg, czyli przyrosło 464 kg, skutkiem czego 1 kg przyrostu kosztuje 1 K 16 gr. — cena, jakiejby na targu nie otrzymał, ale wobec trudności dostania na targu bydła mlecznego, gospodarstwo musi samo krowy produkować. Wyprodukowanego nawozu i tu nie wzięto w rachunek.

d) Chlewnia.

Rozchody:	K	Dochody:	K
Wartość świń 1/7 1902 . .	832·—	Wartość świń 30/6 1903 . .	750·—
Karma:		za sprzedane prosięta . .	400·60
390½ litr. mleka pełnego . .	39·05	za bite świnie (mięso) . .	845·93
376 „ „ chudego . .	30·55	skokowe	16·—
4554 kg ziemniaków . . .	91·08	razem .	2012·53
2500 „ buraków	25·—		
3870 „ paszy zielonej . . .	19·35		
2370 „ osypki	292·50		
1356 „ otrąb	149·25		
kupno 3 loszek	51·—		
kastrowanie knurków . . .	3·—		
sprzęty, miotły i t. d. . . .	13·—		
opał i światło	27·45		
obsługa 2 uczniów . . .	48·—		
roboty adaptacyjne . . .	10·94		
razem .	1632·17		

Czysty zysk z chlewni wynosił zatem 380·36 K, a byłby wynosił jeszcze więcej, gdyby nie zaraza świń, skutkiem czego nie można było sprzedawać prosiąt ssących w czasie dla tych zwierząt najdroższym.

Inwentarz martwy.

Rozchody:	K	Dochody:	K
Stan inwentarza 1/7 1902 . .	3172·83	Stan inwentarza 30/6 1903 .	3472·83
Przykupno nowych narzędzi .	300·—	razem .	3472·83
10% zużycia	347·28		
razem .	3820·11		

Wydatek w tej rubryce jest dosyć znaczny, z tego powodu, że gospodarstwo nie posługuje się uzbrojonym robotnikiem, ale uczniami, którym trzeba kupić każde narzędzie lub część jego, a trzeba także dodać, że narzędzia w rękach uczni ulegają bardzo szybkiemu zużyciu, gdyż bardzo często dzienne uszkodzenie narzędzi i sprzętów jest większe niż wartość pracy pewnego indywiduum.

Obroty gotówką lub porachunkiem powyż nieuwzględnione.

Rozchody:	K	Dochody:	K
Czynsz dzierżawny . . .	1462·—	Za sprzedane w ciągu roku produkta rolne	3477·79
ubezpieczenie plonów . . .	74·64	razem .	3475·79
dokupno nasienia . . .	56·31		
nawozy sztuczne	652·—		
smarowidło	2·80		
roboty kowalskie	43·97		
„ kołodziejskie . . .	11·—		
stanowienie klaczy . . .	8·—		
regulówka pod wiklinę i chmiel .	267·68		
branie rowów na łące . . .	31·36		
praca uczniów	812·—		
razem .	3421·76		

W tej rubryce dochody są niezbyt większe od rozchodów skutkiem wielkiego wkładu na regulówkę pod chmiel i wiklinę a także i na branie rowów, co wszystko zacznie się rentować dopiero w przyszłym roku i następnych.

Zapasy płodów rolniczych, pasz, i t. p.

Wartość zapasów 1/7 1902			K	Wartość zapasów 30/6 1903			K
jęczmienia	239 kg	à 14 gr	33·46	grochu	46 kg	á 20 gr	9·20
owsa	100 „	„ 17 „	17·—	łubinu	142 „	„ 14 „	19·88
bobiku	200 „	„ 14 „	28·—	pośladu	37 „	„ 12 „	4·44
fasoli	99 „	„ 16 „	15·84	wyki	51 „	„ 18 „	9·98
wyki i grochu	86 „	„ „	15·48	łodyg lnu	1470 „	„ 10 „	147.—
końsk. zębu	8 „	„ 26 „	2·08	ziemniak.	232 „	„ 4 „	9·28
soli	120 „	„ 16 „	19·02	nas. traw	25 „	„ 25 „	7·50
łubinu	142 „	„ 14 „	19·88	siana konicz.	2250 „	„ 5 „	112·50
nas. traw	15 „	„ „	7·50	„ łąk.	100 „	„ 5 „	5.—
lnu moczon.	1320 „	„ 12 „	158·40	słomy	1898 „	„ 4 „	75·92
„ surow.	1150 „	„ 8 „	92·—	osypki	57 „	„ 16 „	9·12
słomy	520 „	„ 4 „	20·80	otrąb	100 „	„ 11 „	11·—
otrąb	187 „	„ 11 „	20·57	smarowidła	9 „	„ 20 „	1·—
makuchu	310 „	„ 14 „	43·40	kłaków	30 „	„ 20 „	6·—
soli bydl.	14 „	„ 12 „	1·68	40 m desek	1 „	„ 25 „	10.—
superfosfatu	300 „	„ 9·6 „	28·80	90 „ „	$1^1/_2$ „	„ 35 „	31·50
saletry chil.	114 „	„ 25 „	28·50	saletry chil.	300 „	. . .	75·—
gipsu	245 „	„ 4·5 „	11·02	superfosfatu	300 „	. . .	48·—
kainitu	10 „	„ 3 „	—·30	Zapas tyk chmielowych		. .	217·50
221 mb. desek topol.		$1^1/_2$ „	77·35				
180 „ „ „		1 „	45·—			razem	809·82
		razem	686·26				

Wartość zapasów magazynowych, liczona po targowych cenach, przedstawia wartość końcową wyższą o 123 kor. 56 gr.

Ostateczny wynik gospodarstwa.

Wyszczególnienie	Dochody koron		Rozchody koron	
Konie pociągowe	2716	65	2716	65
Krowiarnia	5249	56	4349	92
Jałownik	1236	77	1236	77
Chlewnia	2012	53	1632	17
Inwentarz martwy	3472	83	3820	11
Zapasy płodów (magazyn)	809	82	686	26
Obroty kasowe powyż nieuwzględnione	3477	79	3421	76
razem	18975	95	17863	64
W porównaniu z wydatkami	17863	64	—	—
Nadwyżka	1112	31	—	—

Z porównania dochodów z rozchodami, w które wliczono 1100 kor. za pracę uczniów i 1492 kor. jako czynsz dzierżawny, pozostaje nadwyżka 1112 kor. 31 gr. czyli z 1-go morga gruntu oddanego na cele gospodarcze, wypada 24 kor. 18 gr.

Kronika szkoły.

W ciągu roku 1901/2 zwiedzili szkołę rolniczą w Suchodole: JW. Radca dworu Dr. Tadeusz Pilat, JW. Radca dworu Władysław Struszkiewicz, Radca Wydziału krajowego Dr. Ignacy Szyszyłowicz, WPan Waleryan Stawiarski, opiekun szkoły, kilkakrotnie zaszczycał nas swoją obecnością.

W czasie egzaminów rocznych i końcowych, które się odbyły w dniach 17. i 18. czerwca 1902 r. pod przewodnictwem Dr. Ignacego Szyszyłowicza brali udział jako goście: JWPanowie: Jan Trzecieski, poseł na Sejm krajowy, Waleryan Stawiarski opiekun szkoły, Stanisław Ostaszewski prezes okręgowego Towarzystwa rolniczego, Kazimierz Piliński, wice-prezes okręgowego Towarzystwa rolniczego, Józef Brykczyński, właściciel dóbr ziemskich, Przewielebny ks. prałat Marcin Uzarski, proboszcz krośnieński, jako delegat konsystorza biskupiego.

W roku 1901/2 szkoła tutejsza zanotować musi w swej kronice dwie pamiętne uroczystości: dnia 5. maja 1902 r. uroczyste poświęcenie szkoły, zaś dnia 23. czerwca 1902 r. ogólne zgromadzenie okręgowego Towarzystwa rolniczego jasielsko-krośnieńskiego.

Poświęcenia szkoły dokonał Najprzewielebniejszy Ks. Biskup przemyski, Dr. Józef Sebastyan Pelczar, przy udziale licznego duchowieństwa, delegatów Wydziału krajowego, Komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego, Rady powiatowej krośnieńskiej, c. k. Starostwa krośnieńskiego, Rady miasta Krosna, Reprezentantów wszystkich szkół krośnieńskich, Reprezentantów sąsiednich gmin wiejskich, kilkunastu właścicieli większych majątków i bardzo wielkiej liczby włościan.

Niemniej uroczystym i zaszczytnym dla szkoły tutejszej był dzień 23. czerwca, w którymto dniu odbyło się Ogólne Zgromadzenie okręgowego Towarzystwa rolniczego jasielsko-krośnieńskiego. Liczni członkowie tegoż Towarzystwa, jak niemniej zaproszeni włościanie ze wsi Suchodołu, wzięli udział w zwiedzaniu szkoły i gospodarstwa szkolnego, a następnie w obradach, na które także za chętnem zezwoleniem prezesa Towarzystwa rolniczego wzięto uczniów szkoły rolniczej. Przyjęcie członków jak i gości zjazdu odbyło się w szkole kosztem Opiekuna szkoły WPana Waleryana Stawiarskiego, za co Dyrekcya składa mu przy niniejszem sprawozdaniu przynależne podziękowanie.

W jesieni 1901 r. urządziła Dyrekcya, tak samo jak w latach poprzednich, w obrębie szkoły małą wystawę rolniczą z płodów zebranych z pól i ogrodów szkolnych oraz narzędzi rolniczych. Wystawę tę zwiedziło w ciągu kilku godzin popołudniowych przeszło 100 osób a przedewszystkiem włościan tak ze Suchodołu jak i z okolicznych sąsiednich wsi. Oprócz zwiedzania przedmiotów wystawowych, bardzo chętnie zwiedzali goście całe gospodarstwo tutejsze, oborę, chlewnię, gnojarnię, składy narzędzi rolniczych, mleczarnię i t. p.

W czasie od 20. lutego do 21. marca 1902 r. urządziła Dyrekcya popularne wykłady z dziedziny gospodarstwa wiejskiego dla włościan. Prelegentami byli: kierownik szkoły p. Edmund Bielski (10 wykładów), nauczyciel fachowy p. Józef Froń (8 wykładów) i krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi p. Teofil Sochaniewicz (2 wykłady). Jakkolwiek urządzenie takich wykładów połączone jest z pewnemi trudnościami a przedewszystkiem z tą, iż nauczyciele niższych szkół rolniczych nie mają wiele czasu na zajmowanie się sprawami poza szkolnemi, to jednakże Dyrekcya, ulegając licznym prośbom włościan, nadto mając dowody, iż takie wykłady popularne przeprowadzone w r. 1900 nie były bez dodatniego rezultatu na poprawę gospodarstw włościańskich, starała się zjednać pp. prelegentów, dla których już same podzięki słuchaczów i liczna ich frekwencya (przeciętnie po 30 słuchaczów na wykładzie) są dostatecznem wynagrodzeniem za ich pracę i trudy.

Już w roku ubiegłym wspomniała Dyrekcya w swem sprawozdaniu, że na mocy rozporządzenia Wydziału krajowego został z dniem 1. lutego 1901 otwarty całoroczny kurs rolniczy dla 10 nauczycieli ludowych z dopełniającą nauką rolniczą. Obecnie z całą przyjemnością Dyrekcya zaznacza, iż pp. frekwentanci kursu rolniczego przykładali się bardzo pilnie tak do nauk teoretycznie im udzielanych jak i do wszelkich robót prakty-

cznych, poskładali wszystkie egzamina ze wszystkich udzielanych im nauk, na podstawie czego wydała im Dyrekcya świadectwa frekwentacyjne. Kurs nauczycielski zakończył się dnia 31. stycznia 1902 r.

W kronice r. 1902/3, należy zapisać bolesną stratę, jaką szkoła poniosła przez śmierć ś. p. Jana Górskiego, nauczyciela uprawy i wyprawy roślin włóknistych. Był to typ nauczyciela-ojca; skromny i łagodny w obejściu, sumienny w wykonywaniu obowiązków, przyświecał jak najlepszym przykładem młodzieży. Człowiek wiekowy, już z zarodkiem choroby, pojechał na wędrowną naukę uprawy lnu i konopi, skąd powrócił ciężko chory, aby więcej z łoża boleści nie powstać. Zasnął w Panu dnia 13. października 1902. Cześć jego pamięci!

W ciągu roku szkolnego 1902/3 wizytowali szkołę Radca Wydziału krajowego Dr. Ignacy Szyszyłowicz, dwukrotnie, Radca Dworu JWPan Władysław Struszkiewicz, JWPan Waleryan Stawiarski, opiekun szkoły, kilkakrotnie, i Ks. Merena dziekan i komisarz ordynaryatu biskupiego obrz. gr. kat. — Dalej zaszczycili szkołę swym pobytem: JWPan Jan Trzecieski, poseł na Sejm krajowy, Dr. Franciszek Tomaszewski poseł na Sejm krajowy, Dr. Julian Nowak, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, JWPanowie Stanisław Ostaszewski, prezes Tow. roln. okręgowego, Dr. Dzianott, właściciel dóbr ziemskich, Dr. Stanisław Nowosielecki, c. k. Starosta krośnieński, WPani Jadwiga Dziubińska, kierowniczka szkoły rolniczej w Pszczelinie (Król. Polskie), Ks. Dr. Gołba, redaktor „Prawdy“ z Krakowa, Ks. Wojciech Biela, katecheta c. k. Seminaryum naucz. Radca Namiestnictwa Ponicki i wielu innych.

Z miłą przyjemnością przychodzi nam zanotować zainteresowanie się naszą szkołą włościan okolicznych, a mianowicie w dniu 9. czerwca 1903 przybyło do nas około 40 włościan z parafii Łączkowskiej pod przewodnictwem Zarządu Kółka rolniczego i 8. lipca 1903 znowu przeszło 30 gospodarzy pod przewodnictwem Zarządu Kółka rolniczego z Korczyny na wycieczkę naukową. Podobne wycieczki zapowiadały się i z innych miejscowości, lecz z powodu niesprzyjającego czasu i nieustannej słoty w miesiącach letnich do skutku nie przyszły.

Szkoła nasza brała udział w wystawie rolniczej w Jaśle, urządzonej przez okręgowy Zarząd Kółek rolniczych pow. jasielskiego, za przedstawione okazy rolnicze otrzymała najwyższą nagrodę, medal bronzowy; za bydło zaś dyplom uznania. Na wystawie bydła w Krośnie otrzymała tutejsza szkoła również dyplom uznania.

Suchodół, dnia 30. września 1903.

Z Dyrekcyi kraj. niższej szkoły rolniczej w Suchodole.

Edmund Bielski.